

บทความวิจัย

เรื่อง วัฒนธรรมความเชื่อและแนวความคิดการนับถือผีของชาวเวียดนาม

โดย

นางสาวพรพร แก้ววงษา

รหัสนักศึกษา 05610867

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอเชีย

ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อสารนิพนธ์/บทความวิจัย	วัฒนธรรมความเชื่อและแนวความคิดการนับถือผีของชาวเวียดนาม
ผู้เขียน	นางสาวพรพร แก้ววงษา
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	อาจารย์ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัย “วัฒนธรรมความเชื่อและแนวความคิดการนับถือผีของชาวเวียดนาม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ และการนับถือผีที่มีในสังคมเวียดนามและศึกษาบทบาทของวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีว่ามีความสำคัญต่อสังคมเวียดนามอย่างไร

โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร งานวิจัยและบทความออนไลน์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาศึกษาประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีที่ปรากฏในสังคมเวียดนามและศึกษาบทบาทของวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีว่ามีความสำคัญต่อสังคมเวียดนามอย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีของชาวเวียดนามนั้นมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยที่เวียดนามมีชื่อว่า “อาณาจักรวันลาง” เมื่อ 2336 ปีก่อนพุทธศักราช ซึ่งมาจากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาว่าชาวเวียดนามเป็นลูกมังกรหลานนางฟ้า ชาวเวียดนามจึงมีความนับถือและเคารพบูชาเทพธิดาเอิวเกอกับเทพมังกรหลากลองกวน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถบันดาลให้ประสบความสำเร็จหรือความทุกข์ได้ และต่อมาเมื่อจีนเข้ามาปกครองเวียดนามได้นำลัทธิขงจื้อกับลัทธิการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษตามธรรมเนียมจีนเข้ามาเผยแพร่ จึงทำให้ชาวเวียดนามรับเอาประเพณีการเซ่นไหว้วิญญาณเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม นอกจากนี้ชาวเวียดนามมีความเชื่อเกี่ยวกับคนที่สามารถแบ่งได้เป็นสองส่วนคือ “ร่างกาย” และ “จิตใจ” สิ่งที่เราเรียกว่าจิตใจนี้ก็สามารถแยกได้อีกเป็นสองส่วนคือโฮ่น (Hồn = วิญญาณ) กับ เวีย (Vía = ขวัญ) ทั้ง Hồn และ Vía นั้นคนสมัยโบราณได้อธิบายถึงความสัมพันธ์กับร่างกาย ว่าเมื่อสิ้นลมหายใจ Vía จะลอยหายไปกับดิน ส่วน Hồn นั้นยังเหลืออยู่และจะกลับไปยังต้นธารที่กำเนิดในอีกโลก

หนึ่งด้วยเรือที่ถูกสร้างจำลองติดไปกับศพรวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ จากความเชื่อนี้เองทำให้เชื่อว่าคนที่ตายแล้วไม่ได้ไปไหนแต่ไปอยู่อีกโลกฝั่งหนึ่งที่ยังรับรู้ได้ ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณรวมถึงการนับถือได้ถูกแทรกซึมอยู่ในทุกบริบท แนวคิด วิถีชีวิต ธรรมเนียมปฏิบัติ และพิธีกรรมต่างๆ อย่างมากมาย ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้ในสังคมเวียดนามได้สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์และผีจำอยู่ร่วมกันโดยสันติจนกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบสังคมเวียดนามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผีและวิญญาณได้กลายเป็นอีกหนึ่งความเชื่อสำคัญที่ทำให้ชาวเวียดนามตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันก่อนที่จะเข้าสู่ชีวิตหลังความตายซึ่งเป็นอีกโลกหนึ่งที่ทุกคนจะต้องไปเยือนในท้ายที่สุดของชีวิตและนี่เองเป็นพื้นฐานในการเคารพคนที่ตายแล้วและกลายเป็นพื้นฐานของความเชื่อและการบูชาเคารพบรรพบุรุษสืบมาด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่องวัฒนธรรมความเชื่อและแนวความคิดการนับถือผีของชาวเวียดนาม เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450 112 การศึกษาเอกเทศ (Independent Study)

บทความวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจาก อาจารย์ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อน ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

พชรพร แก้ววงษา

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญรูปภาพ.....	ช
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 การทบทวนแนวความคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง.....	4
1.5 ขอบเขตการศึกษา	9
1.6 วิธีการศึกษา	9
บทที่ 2	10
วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผี.....	10
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผี.....	10
2.2 วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	15
บทที่ 3	17
วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีในสังคมเวียดนาม	17
3.1 รากฐานวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีของในสังคมเวียดนาม	17
3.2 วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีที่ปรากฏในสังคมเวียดนาม	19
บทที่ 4	29
ความเชื่อและการนับถือผีในสังคมเวียดนามยุคปัจจุบัน	29

บทที่ 5	31
สรุปและอภิปรายผล.....	31
บรรณานุกรม.....	32

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 1 กำไลกันผี (vòng dâu tằm).....	26
ภาพที่ 2 ผงไล่ผี (bột trừ tà).....	26
ภาพที่ 3 น้ำขจัดความโชคร้าย (nước tẩy uế).....	26

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ (animism) เป็นความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม ไม่ว่าชนชาติใดภาษาใดก็ตาม ล้วนแต่มีการนับถือผีมาแต่เดิมทั้งสิ้น และยังคงปรากฏร่องรอยอยู่เสมอไม่ว่าสังคมนั้นจะเจริญเพียงใดก็ตาม นั่นอาจเป็นเพราะเรื่องความตายและผีเป็นสิ่งตรงข้ามกับการมีชีวิตอยู่ ดังนั้น การดำรงอยู่ของผีคือโลกทัศน์ที่มนุษย์สร้างให้กับโลกหลังความตาย ประกอบกับมนุษย์เกิดความกลัวและไม่สามารถหาคำอธิบายให้กับปรากฏการณ์ที่พบเจอได้ด้วยเหตุผล ก็เกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบังคับให้เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดการสร้าง ผี วิญญาณขึ้นมา (มนสิการ เสงสุวรรณ, 2014: 14 อ้างจากชาติชาย มุกสง, 2007; ธวัช ปุณโณทก, 2528: 350; พระยาอนุমানราชชน, 1986: 99; ส.พลายน้อย, 2001: 6) แม้ว่าสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว สิ่งเหล่านี้เรียกว่า ความเชื่อ ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย (belief in spiritual beings) ภูตผี คาถาอาคม โขคลาง ไสยเวทต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ (ต้นโพธิ์ ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น

ชาวเวียดนามเองก็มีรูปแบบความเชื่อเหมือนกับที่อื่นๆ บนโลก ในสมัยก่อนชาวเวียดนามโบราณ มีการไหว้บูชาเทพเจ้าต่างๆ มากมาย พวกเขาไหว้และบูชาทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่มีตัวตน โดยเฉพาะความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับธรรมชาติที่ผู้คนในสังคมไม่สามารถหาคำอธิบายได้ในสมัยนั้น ชาวเวียดนามเชื่อกันว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นล้วนแต่มีวิญญาณ (Linh Hon) ด้วยเหตุนี้ ทำให้ผู้คนมีการไหว้บูชาในเทพเจ้าต่างๆ มากมายแตกต่างกัน ชาวเวียดนามมีประเพณีการเซ่นไหว้วิญญาณเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังนับถือลัทธิเต๋าและศาสนาพุทธนิกายมหายาน แต่ก็ยังมีอีกมากมายที่ยังคงเคารพบูชาเทพเจ้าตามความเชื่อถือมาแต่ครั้งโบราณกาลจนถึงปัจจุบัน อาทิ การบูชาเทพเจ้าแห่งพระอาทิตย์ เทพเจ้าแห่งสายน้ำ เทพเจ้าแห่งทะเล เทพเจ้าแห่งฝน ในรูปแบบวัฒนธรรมการเกษตร พวกเขามอบบูชาเทพเจ้าแห่งการเกษตร เพราะเชื่อว่าท่านจะช่วยปกป้องรักษาเกี่ยวกับพืชสวนไร่นา บูชาเทพเจ้าแห่งข้าว และเทพเจ้าแห่งข้าวโพด ด้วยความหวังที่ว่าเพื่อที่จะช่วยในเรื่องผลผลิตในยามเก็บเกี่ยว ในระดับหมู่บ้านก็มีการบูชา เทวดาอารักษ์ที่คอยปกป้องรักษาหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีการบูชาบุคคลที่อยู่ในตำนาน และนิยาย หรือไม่ก็เป็นบุคคลที่มีคุณงามความดีแก่ประเทศชาติ ซึ่งนอกจาก

ศาสนาพุทธแล้วยังมีศาสนาคริสต์ ศาสนาฮินดู และศาสนาอิสลามที่ชาวเวียดนามนับถือกันมานานแล้ว นอกจากนี้เวียดนามยังมีลัทธิใหม่เกิดขึ้นอีก 2 ลัทธิคือ ลัทธิกาวไต (Cao Dai) และลัทธิฮว่า หาว (Hoa Hao)

นอกจากความเชื่อดังกล่าวแล้ว ยังมีความเชื่อที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ อาทิ ความเชื่อและบูชา รูปศิวิลิ่งค์และรูปโยนี ที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมเลินด่ง (Lên dòng) ยังคงแพร่หลายอยู่ในสังคมเวียดนาม พิธีกรรมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับลัทธิดาวเหมิวซึ่งเชื่อและเคารพบูชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ซึ่งส่วนมากเป็นสตรีเพศ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวปรากฏอยู่ในรูปของเทพี, พระแม่, รวมไปถึงวีรสตรีในประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนาม รูปปั้นที่แสดงการสืบทอดของทั้งคนและสัตว์ด้วยรูปสัญลักษณ์บนกลองดงเซิน (Dong Son) ที่พบในแต่ละพื้นที่ในเวียดนามต่างก็แสดงรูปสัญลักษณ์เหล่านี้และตัวกลองที่เป็นรูปครกกับไม้ตีกลองแท่งยาวเองก็แสดงความเชื่อและความเคารพในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ นอกจากนี้ชาวเวียดนามมีความเชื่อเกี่ยวกับคนที่สามารถแบ่งได้เป็นสอง ส่วนคือ “ร่างกาย” และ “จิตใจ” สิ่งที่เราเรียกว่าจิตใจนี้ก็สามารถแยกได้อีกเป็นสองส่วนคือโฮ่น (Hồn = วิญญาณ) กับ เวีย (Vía = ขวัญ) ทั้ง Hồn และ Vía นั้นคนสมัยโบราณได้อธิบายถึงความสัมพันธ์กับร่างกาย ว่าเมื่อสิ้นลมหายใจ Vía จะลอยหายไปกับดิน ส่วน Hồn นั้นยังเหลืออยู่และจะกลับไปยังต้นธารที่กำเนิดใน อีกโลกหนึ่งด้วยเรือที่ถูกสร้างจำลองติดไปกับศพรวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ จากความเชื่อนี้เองทำให้เชื่อว่า คนที่ตายแล้วไม่ได้ไปไหนแต่หากไปอยู่อีกโลกฝั่งหนึ่งที่ยังรับรู้ได้ และนี่เองเป็นพื้นฐานในการเคารพคนที่ตายแล้วและกลายเป็นพื้นฐานของความเชื่อและการบูชาเคารพบรรพบุรุษสืบมาด้วย ซึ่งเป็นจารีตประเพณีที่ชาวเวียดนามยึดถือมาแต่โบราณ เพราะเชื่อว่า วิญญาณของญาติจะยังคงอยู่เคียงข้างและช่วยปกป้องและสนับสนุนช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ทำให้บ้านของชาวเวียดนามมีการจัดตั้งแท่นบูชาไว้สำหรับบูชาบรรพบุรุษของตน ซึ่งแท่นบูชานั้นจะถูกจัดวางไว้ในที่ที่สำคัญที่สุดของบ้าน นอกจากจะไหว้ในวันสำคัญแล้ว ช่างชั้นช่างแรม นับแต่วันที่ 1 ถึงขึ้น 15 ค่ำแล้วยังมีการไหว้ จุดธูปบูชาในโอกาสพิเศษอื่นๆ อีกมากมาย อาทิ วันที่มีการแต่งงาน งานศพ งานรื่นเริง เทศกาลวันตรุษ เป็นต้น (เมธัส ศิริวัฒน์, 2020: 30-31 อ้างจาก Trần Ngọc Thê, 2004: 234-253)

อีกทั้งในวรรณคดีเวียดนามตั้งแต่ในนิทาน ตำนาน พงศาวดาร คำสุภาษิต คำพังเพย บทกลอน ไปจนถึงวรรณกรรมที่มีมานานมากกว่าพันปีก็ยังคงปรากฏเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติเช่นกัน เช่น ตำนานเรื่อง “ลูกมังกรหลานนางฟ้า” ซึ่งเป็นตำนานเก่าแก่ของเวียดนามกล่าวถึงก่อนที่หลาก ลีอง กวน จะพบกับเอิว เกอ ได้ช่วยชาวบ้านปราบปีศาจทะเล ปีศาจต้นไม้ ปีศาจแม่น้ำ นอกจากนั้นในตำราเรื่อง “มังกรทอง” ได้บันทึกภาพลักษณะของเทพกิม กวี ที่ปราบปีศาจไว้อีกด้วย ใน “คลังนิทานเวียดนาม” ของเจงเวียน ด่ง จี ก็ปรากฏเรื่องราวของผีในตอนี่ 9 เรื่อง “คนแต่งงานกับผี” และตอนที่ 4 “ความรักกับหน้าที่” จากทั้งหมด

10 ตอน เพื่อกล่าวถึงเทพเจ้า ภูตผี และเวทมนตร์ เป็นต้น ในปัจจุบัน ชาวเวียดนามยังมีการสักการะต้นไม้ บ่อน้ำ ก้อนหิน หรือเทพเจ้าต่างๆ ตามความเชื่อพื้นบ้าน เช่น เทพแห่งแม่น้ำ เทพแห่งขุนเขา เทพแห่งดิน รวมทั้งเทพแห่งท้องฟ้า และผียังเป็นปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวันของชาวเวียดนาม เช่น การสาบาน การเล่นของวิธีกันผี หรือไล่ผีด้วยการหักกิ่งไม้แล้วแขวนไว้มุมประตูบ้านที่มีเด็กทารกเพ็งคลอดเพื่อกันผีมาขโมยหรือการทำสัญลักษณ์ไว้บนหน้าผากของเด็กทารกเพื่อไม่ให้ผีจากบ้านหลังอื่นมาจับเด็กไป ธรรมเนียมการปักกิ่งไม้ของต้นตำวในวันขึ้นปีใหม่เวียดนามของทางภาคเหนือและภาคกลางก็เพื่อป้องกันผีร้าย ตำนานการแขวนต้นไม้ชนิดนี้ในวันขึ้นปีใหม่เวียดนามเกิดจากความเชื่อเรื่องความขัดแย้งของผีและมนุษย์ แต่ท้ายที่สุดมนุษย์ก็ได้รับการช่วยเหลือจากพระพุทธเจ้าจนสามารถชนะผีร้ายได้ โดยการไล่ผีไปยังทะเลจีนใต้ จากตำนานเรื่องนี้มีผลให้ปัจจุบัน ชาวเวียดนามจะมีธรรมเนียมแขวนต้นตำวไว้หน้าบ้านเพื่อกันผีในวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี (ภัสริตา บุญชวลิต และ เล ธิ เหวียด ท๋า, 2015: 25-26)

จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติอยู่ในจิตวิญญาณของชาวเวียดนามมาอย่างช้านาน ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ของผี องค์ประกอบของผี ลักษณะของผี ภาพลักษณ์ของผี ต่างก็มีปรากฏอย่างแพร่หลายในวัฒนธรรมและสังคมของเวียดนาม และแสดงให้เห็นว่าผีได้อยู่ในทุกบทบาททั้งแง่ดีและแง่ร้ายในความคิดและความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงแสดงให้เห็นว่า ประเทศเวียดนามมีความหลากหลายในด้านการนับถือและความเชื่อเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากประเพณีต่างๆ ที่มีในประเทศเวียดนาม อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าคนเวียดนามมีความเชื่อในการนับถือที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นบรรพบุรุษ ผี เทพเจ้า และสวรรค์อีกด้วย จึงได้นำผู้วิจัยไปสู่ความสนใจในการศึกษาประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมความเชื่อและแนวความคิดการนับถือผีของชาวเวียดนามในช่วง 111 ปีก่อนคริสตกาล – ค.ศ. 40

1.2 วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ และการนับถือผีที่มีในสังคมเวียดนาม
- 2.2 เพื่อศึกษาบทบาทของวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีว่ามีความสำคัญต่อสังคมเวียดนามอย่างไร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 3.1 ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมความเชื่อต่างและการนับถือผีที่มีในสังคมเวียดนาม
- 3.2 ทำให้ทราบถึงบทบาทของวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีว่ามีความสำคัญต่อสังคมเวียดนามอย่างไร

1.4 การทบทวนแนวความคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีของชาวเวียดนาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศเวียดนาม
2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผี
3. งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผี

1.4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศเวียดนาม

พรเพ็ญ อันตระกูล (2007) เขียนหนังสือเรื่อง “มังกรเหินฟ้า เวียดนาม อดีตและปัจจุบัน” กล่าวถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเวียดนาม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเวียดนามเกิดขึ้นก่อนในดินแดนทางตอนเหนือ ตามหลักฐานทางโบราณคดีของดินแดนที่เป็นเวียดนามตอนเหนือปัจจุบัน มีอายุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคหินเก่า ผ่านยุคหินใหม่ ยุคโลหะ ต่อมาจนถึงยุคสัมฤทธิ์ นักวิชาการเวียดนามเชื่อว่าการก่อตัวของชนชาติเวียดนามเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคหินใหม่มาถึงยุคโลหะ ในช่วงเวลานี้มีการชี้ให้เห็นว่ามีการพัฒนาการของสังคมเกษตรปลูกข้าวนาดำ และมีตำนานชี้ให้เห็นได้ว่าการรวมตัวทางการเมืองในบริเวณที่ราบหุบเขาภายใต้การปกครองของกษัตริย์หู่ มีศูนย์กลางของอำนาจเรียกว่า “วันลาง” อยู่บริเวณแถบแม่น้ำแดงและแม่น้ำสาขา และสิ้นสุดราชวงศ์หู่บ้างเมื่อปี 258 ก่อนคริสต์ศักราช ต่อมาในยุคประวัติศาสตร์ของเวียดนามเริ่มเมื่อ 23 ศตวรรษที่แล้ว ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง ปฐมกษัตริย์ถูกอันเซียงสถาปนาอาณาจักรโหวหลัก โดยตั้งเมืองหลวงอยู่ที่โก่ลาวอยู่ใกล้กับเมืองฮานอยทางตอนเหนือ และในปี 207 ก่อนคริสต์ศักราช แม่ทัพจีนทางใต้ยกทัพมาตีได้เมืองโก่ลาว จึงทำให้เวียดนามตกเป็นเมืองขึ้นของจีนนับเป็นเวลา 1 พันปีเศษ ในระยะเวลาการปกครองอาณาจักรเวียดนามของจีนทำให้เวียดนามได้รับอิทธิพลของจีนอย่างมากไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญาและศาสนา และด้านการเมืองการปกครอง และภายใน 1 พันปีเศษนี้จีนหลายราชวงศ์ต้องเผชิญกับการต่อต้านของกบฏเวียดนามจำนวนมาก ในที่สุดภายหลังกบฏจำนวนมาก กบฏโงวี่ง ค.ศ.939 ก็สามารถต่อต้านและขับไล่กองทัพจีนออกไปได้สำเร็จ ทำให้เวียดนามมีการปกครองที่เป็นอิสระ จากการปกครองการปกครองของจีนได้โงวี่งจึงตั้งราชวงศ์โง่ขึ้นมาปกครองเวียดนาม แต่ในช่วงแรกภายหลังจากการเป็นอิสระจากจีนนั้นการปกครองของเวียดนามไม่มั่นคงเพียงพอจึงมีหลายราชวงศ์ผลัดกันขึ้นมาปกครองเป็นระยะเวลาสั้นๆ และในเวลาต่อมาเกิดกบฏเตยเซินขึ้น จึงทำให้ราชวงศ์ต่างๆ ล่มสลายและต่อมาอีก 50 ปี เวียดนามก็สูญเสียอิสรภาพให้ฝรั่งเศส

1.4.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผี

ภัสติดา บุญขวลิต และเล ธิ เหยียด ท่า (2015) เขียนบทความวารสารเรื่อง “ชีวิตหลังความตายและเดือนแห่งวิญญาณร้ายในเวียดนาม” กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีในสังคมเวียดนาม ผีถูกมองว่ามีลักษณะเป็นสีขาวเงิน เป็นเงาลอยคล้อยตามอกขาว ผมเผ้ายุ่งเหยิงรุงรัง เป็นวิญญาณของผู้เสียชีวิต ล่องลอยบินว่อนในอากาศ ขาไม่แตะพื้น ไม่มีเงา ลอยไปลอยมาเหมือนสายลมพัดผ่าน ไม่มีร่างอาศัยเหมือนมนุษย์ ชาวเวียดนามเชื่อว่าผีจะอาศัยอยู่ในที่มีดและสถานที่ที่ตนเองเคยผูกพันเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ผีสามารถรับรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิด มีความสามารถหยั่งรู้ถึงเรื่องที่เคยเกิด กำลังเกิด และกำลังจะเกิด อีกทั้งยังมีความสามารถในการกลายร่างเป็นมนุษย์ หากแต่วิธีการพูดจาจะคล้ายกมดตสะกด ผีสามารถทำให้มนุษย์หลงทาง หลอกให้มนุษย์กินดินโดยที่นึกว่าตนเองกำลังกินอาหาร ผีสามารถสิงอยู่ในสิ่งของต่างๆได้ มีฤทธิ์ทำให้ของนั้นเคลื่อนไหว ทำให้เกิดเสียงดังหรือแม้แต่สามารถเขย่าต้นไม้ใหญ่ได้

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม (2015) เขียนบทความวารสารเรื่อง “โฆมจแซมร์ : ความเชื่อเรื่องผีของชาวกัมพูชา” กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีในสังคมกัมพูชา ก่อนที่คนกัมพูชาจะนับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ พวกเขา นับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ (Animism) มาก่อน เช่น บูชาต้นไม้ ภูเขา โดยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอำนาจลึกลับบางอย่างสิงสถิตอยู่และสามารถดลบันดาลสิ่งที่เป็นคุณและโทษให้แก่มนุษย์ได้ ผีที่สำคัญในคติความเชื่อดั้งเดิมคือ ผีบรรพบุรุษ หรือที่คนกัมพูชาเรียกว่า โฆมจเมบา และ เนียะตา คนกัมพูชาแบ่งผีออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ผีดี และ ผีร้าย กลุ่มที่หนึ่ง คือ ผีดี หมายถึง ดวงวิญญาณของคนที่ทำกรรมดีไว้มากเมื่อยามยังมีชีวิตอยู่ ครั้นเมื่อตายไปแล้ว กุศลวิบากย่อมนำไปเกิดใหม่ภพภูมิที่ดี คนกัมพูชาไม่เรียกผีกลุ่มนี้ว่าผี แต่เรียกว่า เทวดา ผีกลุ่มนี้เป็นผีที่ให้คุณแก่มนุษย์ สามารถยึดเป็นที่พึ่งได้เมื่อมียามทุกข์เดือดร้อน กลุ่มที่สอง คือ ผีร้าย หมายถึง ผีกลุ่มนี้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ทำบาปกรรมไว้มาก เมื่อตายไปแล้วจึงต้องทนทุกข์ทรมานกลายเป็นดวงวิญญาณเร่ร่อนตามหลอกหลอนมนุษย์

Dau Tuan Nam (2021) เขียนบทความเรื่อง “เปิดระบบผีของคนไทยในเหงะอัน ที่เวียดนาม ผีมีกี่แบบ ผีบ้าน-ผีเมือง ถึง ผีมด” กล่าวถึงระบบคิดเรื่องผีและการนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในเขตกวีโจว ในกลุ่มของชาติพันธุ์ไทยเขตกวีโจว ผีเป็นระบบคิดซึ่งทำให้เห็นว่าเป็นพลังธรรมชาติที่มีอยู่โดยนัยความหมายอันเกิดจากการนึกคิดของคน ประกอบด้วยผีที่เป็นวิญญาณของญาติในครอบครัวซึ่งจะต้องยกขึ้นบูชา เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษผู้สร้างบ้านและเมืองจากยุคสมัยอันไกลโพ้น ซึ่งผู้คนต้องนับถือบูชาประจำปีเพื่อแสดงความกตัญญู เป็นวิญญาณอันหลุดลอยไปจากร่างอย่างกะทันหันและกลายเป็นผีร้าย นอกจากนี้ยังหมายถึงวิญญาณภายในตัวของคนที่เปิ่นๆ ด้วย โดยแบ่งผีออกเป็น 2 ระดับ ที่แตกต่างกัน ได้แก่ ผีเทพตา (Phi deities) และ ผีภูต (Phi spirits, ghosts)

ระบบผีของคนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในเขตกวีโจวแบ่งออกเป็น

- 1) ผีเมืองฟ้า มีระดับและการแบ่งเป็นชั้นๆ

- 2) ผีบ้าน ผีเมือง
- 3) ผีวัน (ผีวิญญาณ)
- 4) ผีบรรพบุรุษ (เสื้อ หรือ ดำ)
- 5) ผีอุปถัมภ์ทางศาสนาพิธีกรรม 6 ผีธรรมชาติ

1.4.3. งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผี

มนสิการ เสงสุวรรณ (2014) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาระบบคำเรียกผีและมโนทัศน์เรื่องผีในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนววรรณคดีชาติพันธุ์” โดยวิเคราะห์ความหมายของคำเรียกผีในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 4 ภาษา ได้แก่ ภาษาลาว ภาษาพม่า ภาษาเขมร และภาษามลายู แยกความหมายด้วย มิติแห่งความแตกต่างในสามมิติคือ การมีตัวตน ดีร้าย ที่อยู่ จัดตามระดับชั้นได้ 5 ชั้น ระดับตั้งต้น ระดับมูลฐาน ระดับพื้นฐาน ระดับเจาะจง และระดับปลีกย่อย และจัดตามระดับความสำคัญทางสังคม

กาญจนา วิชญาปกรณ์ และ เหยียน ถิแหง ถวี (2018) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเวียดนาม An Analysis of Beliefs in Vietnamese Folktales” มีจุดมุ่งหมายเพื่อสะท้อนให้เห็นความเชื่อในด้านต่างๆ เช่น ความเชื่อเรื่องอำนาจวิเศษ ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ ความเชื่อเรื่องความฝัน ความเชื่อเรื่องทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อเรื่องกลับชาติมาเกิดใหม่ ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นมาของพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้านเวียดนาม โดยศึกษาจากการรวบรวมนิทานพื้นบ้านเวียดนามในหนังสือชื่อ “100 เรื่อง นิทานพื้นบ้านเวียดนาม” (100 truyện cổ tích Việt Nam) ของ เตรี้น เตรีงมินห์ (Trần Trường Minh) จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วรรณกรรมเวียดนาม ค.ศ. 2012 จำนวน 100 เรื่อง ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ความเชื่อโดยใช้หลักเกณฑ์จำแนกความเชื่อของ เสน่หา บุณยรักษ์ และแบ่งความเชื่อไว้ 9 ประเภท ดังนี้

ความเชื่อเรื่องอำนาจวิเศษ

- ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ
- ความเชื่อเรื่องความฝัน
- ความเชื่อเรื่องทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- ความเชื่อเรื่องการกลายร่างและการเข้าสิง
- ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นมาของพืชพันธุ์ต่าง ๆ
- ความเชื่อเรื่องของวิเศษ

- ความเชื่อมนุษย์มีอำนาจวิเศษ
- ความเชื่อเรื่องสัตว์มีอำนาจวิเศษ

ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเวียดนาม มีความเชื่อ 6 ประเภท ดังนี้

1) ความเชื่อเรื่องอำนาจวิเศษ ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าชาวเวียดนามในสมัยเริ่มก่อสร้างชาติมีความเชื่อที่ผูกพันกับธรรมชาติซึ่งเชื่อว่าในแต่ละที่นั้นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย หรือสิ่งเหนือธรรมชาติสิงสถิตย์อยู่ ซึ่งสามารถดลบันดาลให้ประสบสุขหรือประสบความทุกข์ยากได้

2) ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าดั้งเดิมชาวเวียดนามนับถือผีสาร ภูตผีปีศาจร้ายปรากฏตัวขึ้นในโลกมนุษย์เพื่อทำร้ายคนเวียดนาม ซึ่งทำให้คนเวียดนามกลัวแล้วต้องนับถือบูชาภูตผีปีศาจนั้น

3) ความเชื่อเรื่องความฝัน ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าคนเวียดนามเชื่อเรื่องความฝันว่าเป็นลางบอกเหตุหรือทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดในอนาคต

4) ความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าคนเวียดนามเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ยุติธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถ้าทำดีจะมีผลดีตอบแทน แต่ถ้าทำเรื่องชั่วร้ายก็จะมีสิ่งที่เลวร้ายกลับมา ความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเป็นพลังผลักดันให้ทุกคนสร้างความดีงาม ความบริสุทธิ์ และความดีงามจะชนะความชั่วร้ายอยู่เสมอ ความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเป็นหลักคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้า เป็นพื้นฐานของหลักจริยธรรมของพุทธศาสนา

5) ความเชื่อเรื่องการกลายร่างและการเข้าสิง ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าคนเวียดนามเชื่อว่าเมื่อคนตายอย่างน่าสงสารหรือทรมาน พวกเขาจะกลายร่างเป็นสัตว์ พิษ หรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต หรือเข้าสิง

6) ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมาของพืชพันธุ์ต่าง ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าคนเวียดนามเชื่อว่าพืชพันธุ์จะมีชื่อเรียกหรือที่มา และยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ณรัฐ สวาสดิ์รัตน์ (2019) เขียนบทความเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรม : อารยธรรมและความเชื่อโยงพระพุทธศาสนาของคนไทยในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่มีผลต่ออารยธรรมและความเชื่อโยงพระพุทธศาสนาของคนไทยในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลางเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย เนื่องจากอิทธิพลด้านวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับประชาชนในแถบลุ่มน้ำโขง ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี เป็นท้องถิ่นที่มีวัดและสำนักสงฆ์ พระภิกษุ สามเณร สำนักเรียนพระปริยัติธรรม วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาและประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังเป็นท้องถิ่นที่มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ ทั้งในด้านสภาพภูมิศาสตร์ที่มีแม่น้ำโขงตอนกลาง

เป็นเขตแดนกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเผ่าที่หลากหลายแต่วิถีชีวิตของคนในแถบลุ่มน้ำโขงยังยึดมั่นฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

ผลการศึกษาพบว่าคนไทยในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลางมีความเชื่อดังนี้

1) ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ประชาชนตามลุ่มแม่น้ำโขงยังมีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาในระดับสูง เชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษและเชื่อในเรื่องกรรมที่ผู้กระทำความดีไว้ผู้นั้นต้องได้รับกรรม เชื่อในการทำบุญตามเทศกาลต่างๆ ซึ่งเป็นการทำบุญเพื่อน้อมเคารพ และบูชาต่อพระพุทธเจ้า

2) ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมายาวนาน บางความเชื่อจะถูกนำไปผูกโยงกับพระพุทธศาสนาก็มี ความเชื่อที่คล้ายกันตลอดแนวลุ่มแม่น้ำโขงก็มี เช่นการไหว้ผีปู่ ตา การเลี้ยงผีฟ้อนผีฟ้า

3) ความเชื่อในแม่น้ำโขง นอกจากจะเชื่อว่าแม่น้ำโขงคือ แม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ให้คุณให้โทษกับชาวบ้านได้แล้ว หลายแห่งยังมีความเชื่อว่าเป็นสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสัตว์ในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง และทรงประทับรอยพระพุทธบาทไว้หลายแห่ง ดังนั้นการบูชาพระพุทธเจ้าในบางครั้งจะใช้แม่น้ำโขงเป็นสื่อให้บรรลุตามปรารถนา เช่น การไหลเรือไฟ การลอยกระทง การก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น

เมธัส ศิริวัฒน์ (2020) เขียนบทความเรื่อง “ความเชื่อเหนือธรรมชาติในภาษาเวียดนาม” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาคำศัพท์เกี่ยวกับความเชื่อเหนือธรรมชาติในภาษาเวียดนาม ผลการวิจัยพบว่าสามารถแบ่งคำเรียกออกเป็น 3 กลุ่มความหมายคือ คำเรียกผีพบมีจำนวน 158 คำ คำเรียกเทพเจ้าในศาสนาพหุมีจำนวน 170 คำ และคำเรียกปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติพบมีจำนวน 21 คำ และแสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและศาสนามากที่สุด รองลงมาคือเรื่องภูตผีปีศาจ และเรื่องเหนือธรรมชาติตามลำดับ

ศิริดา เทียนขาว และ ฉัตรศิริ กลังเนียม (2020) เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชุมชนชาวมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวัฒนธรรมมอญด้านความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ของชุมชนชาวมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ภายใต้การศึกษาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชากรในพื้นที่ชุมชนมอญทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ชุมชนและการนับถือผีบรรพบุรุษ ผลการศึกษาพบว่าชาวมอญสามโคกมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษว่า ผีบรรพบุรุษของชาวมอญจะเป็นที่พึ่งทางใจ เมื่อชาวมอญประสบปัญหา โดยเชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีหน้าที่ให้ทั้งคุณและโทษแก่ลูกหลานในตระกูล เมื่อบรรพบุรุษเปลี่ยนสถานะเป็นผี จะมีอิทธิฤทธิ์ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ ทำให้คนในตระกูลไม่กล้าทำความผิด ส่งผลให้ลูกหลานในตระกูลประพฤติตนอยู่ในทำนองคลองธรรม ผีบรรพบุรุษของแต่ละตระกูลจึงมีหน้าที่ควบคุมดูแลสมาชิกในตระกูลตน ปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายให้

แก่ลูกหลาน ให้ความช่วยเหลือเมื่อคนในตระกูลเดือดร้อน ดูแลไม่ให้สมาชิกในตระกูลทำผิดศีลธรรมที่กำหนดไว้ ส่งผลให้สังคมโดยรวมสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข สืบทอดความรัก ความสามัคคี ความเป็นญาติพี่น้องสามารถอยู่ร่วมกันโดยเป็นไปตามข้อกำหนดที่วางไว้ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวมอญสามโคก สามารถจำแนกความเชื่อได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ผีบรรพบุรุษ ผีประจำหมู่บ้าน และความเชื่อเรื่องโชคลางและสิ่งอัปมงคล ที่ยังคงมีการสืบทอดและปฏิบัติจำนวนทั้งสิ้น 36 พิธีกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมด้านเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า มีแนวทางการศึกษาตามประวัติศาสตร์ดังแนวคิดของพรเพ็ญ ฮันตระกูล (2007) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำส่วนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีของ ภัสริดา บุญชวลิต และเล ธิ เหวียด ท่า (2015), ชาญชัย คงเพียรธรรม (2015) และ Dau Tuan Nam (2021) มาประกอบในการวิเคราะห์ด้วย และจากการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีของมนสิการ เสงสุวรรณ (2014), กาญจนา วิชญาปรณ และ เหงียน ธิแทง ถวี (2018), ณัฐ สวาสดีรัตน์ (2019), เมธัส ศิริวัฒน์ (2020), ศิรดา เทียนขาว และ ฉัตรศิริ กลิ่งเนียม (2020) มาเป็นแนวทางในการเขียนเรียบเรียงวิจัยและเป็นแนวทางการค้นหาและศึกษาข้อมูลต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อและแนวความคิดการนับถือผีของชาวเวียดนาม ยังไม่มีผู้ใดศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษาเกี่ยวกับ “วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือของชาวเวียดนาม” เพื่อสร้างองค์ความรู้และขยายขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อในสังคมเวียดนามให้กว้างขวางต่อไป

1.5 ขอบเขตการศึกษา

- 1.1. พื้นที่ ประเทศเวียดนาม
- 1.2. ระยะเวลา ช่วง 111 ปีก่อนคริสตกาล - ค.ศ. 40.

1.6 วิธีการศึกษา

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และนำเสนอในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผี

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผี

มนุษย์มีความเชื่อเป็นแรงขับเคลื่อนชีวิตและเป็นเครื่องหล่อหลอม ยึดเหนี่ยวจิตใจและจิตสำนึกของคนแต่ละกลุ่ม ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปิศาจ ดังนั้นความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ (animism) จึงกลายเป็นความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม ไม่ว่าจะชนชาติใดภาษาใดก็ตาม ล้วนแต่มีการนับถือผีมาแต่เดิมทั้งสิ้น และยังคงปรากฏร่องรอยอยู่เสมอไม่ว่าสังคมนั้นจะเจริญเพียงใดก็ตาม นั่นอาจเป็นเพราะเรื่องความตายและผีเป็นสิ่งตรงข้ามกับการมีชีวิตอยู่ ดังนั้นการดำรงอยู่ของผีคือ โลกทัศน์ที่มนุษย์สร้างให้กับโลกหลังความตาย ประกอบกับมนุษย์เกิดความกลัวและไม่สามารถหาคำอธิบายให้กับปรากฏการณ์ที่พบเจอได้ด้วยเหตุผล ก็เกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบังคับให้เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดการสร้าง ผี วิญญาณ เป็นผู้รับผิดชอบเหตุการณ์ดังกล่าว ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้น เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาทภัย ต่างๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนวยความสะดวก แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นความเชื่อ พิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น

2.1.1 แนวคิดทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับผี

ผี เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถพิสูจน์หรือตรวจวัดได้ด้วยเครื่องมือที่เชื่อถือได้จึงยังไม่เป็นที่ยอมรับในทางวิทยาศาสตร์ แต่ด้วยภาวะทางจิตใจจึงทำให้หลายคนเกิดความกลัวในยามวิเวกวังเวง พาให้คิดหรืออาจเห็นจริงๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามกลางคืน เวลาผีปรากฏกายขึ้นต่อหน้าต่อตา แม้ว่าการวิทยาศาสตร์จะยังไม่ยอมรับเรื่องผี และบางครั้งก็ปิดให้เป็นเรื่องราวของไสยศาสตร์ แต่นักวิทยาศาสตร์บางคนก็อธิบายการเกิดของผีในแง่ปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในแง่วิทยาศาสตร์ ดังนี้

จอห์น เฟอร์เรียร์ แพทย์ชาวสกอต เขียน An essay towards a theory of apparitions (ความเรียงว่าด้วยทฤษฎีการปรากฏตัวของผี) ใน ค.ศ. 1813 ซึ่งเขาแย้งว่า การพบเห็นผีเป็นผลมาจากภาพลวงตา ภายหลัง แพทย์ชาวฝรั่งเศส Alexandre Jacques François Brière de Boismont ตีพิมพ์ On

Hallucinations: Or, the Rational History of Apparitions, Dreams, Ecstasy, Magnetism, and Somnambulism (ว่าด้วยประสาทหลอน: หรือประวัติศาสตร์ผี ความฝัน ปิติสานต์ อำนาจแม่เหล็กและอาการละเมอเดินถูกเหตุผล) ใน ค.ศ. 1845 ซึ่งเขาอ้างว่า การพบเห็นผีเป็นผลมาจากประสาทหลอน

Joe Nickell แห่ง Committee for Skeptical Inquiry เขียนว่า ไม่มีหลักฐานวิทยาศาสตร์ที่น่าเชื่อถือว่ามีสถานที่ซึ่งมีวิญญาณของผู้ตายอาศัยอยู่ ความบกพร่องของสัญญาณ 1 มนุษย์และคำอธิบายทางกายภาพตามปกติสามารถเป็นเหตุผลของการพบเห็นผีได้ ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงความดันอากาศในบ้านทำให้ประตูกระแทกปิดเสียงดัง หรือแสงไฟจากรถยนต์ที่ผ่านไปมาสะท้อนผ่านกระจกในยามค่ำคืน พาเรียโดเลีย (Pareidolia) การโน้มน้าวโดยกำเนิดที่จะยอมรับรูปแบบในสัญญาณสุ่ม เป็นสิ่งที่ผู้กังขาเชื่อว่าทำให้คนเชื่อว่าตนเอง "เห็นผี" สำหรับรายงานของผี "โผล่ออกมาจากมุมตา" อาจอธิบายได้ว่า เป็นความว่องไวของการมองภาพด้านข้างของมนุษย์ ตามข้อมูลของ Nickell การมองภาพด้านข้างสามารถทำให้หลงผิดได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลางดึกเมื่อสมองอ่อนล้าและมีแนวโน้มตีความภาพและเสียงอย่างผิด ๆ

นักวิจัยบางคน อาทิ Michael Persinger แห่งมหาวิทยาลัยลอเรนเทียน ประเทศแคนาดา สังเกตว่าความเปลี่ยนแปลงของสนามแม่เหล็กโลก (ซึ่งถูกสร้างขึ้นได้จากความเครียดเทคโทนิคส์ในเปลือกโลกหรือกิจกรรมของดวงอาทิตย์ เป็นต้น) สามารถกระตุ้นสมองกลีบขมับ และสร้างประสบการณ์จำนวนมากซึ่งเชื่อมโยงกับสิ่งที่อยู่ในความทรงจำ คาดกันว่า เสียงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการพบเห็นที่ทึกทักว่าเป็นจริง Richard Lord และ Richard Wiseman ได้สรุปว่า อินฟราซาวนด์สามารถทำให้มนุษย์ประสบความรู้สึกแปลก ๆ ในห้องได้ เช่น ความกังวล ความโศกเศร้าอย่างยิ่ง ความรู้สึกที่กำลังถูกมอง หรือกระทั่งอาการหนาวสะท้าน มีคำอธิบายบ้านผีสิงที่เป็นไปได้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1921 ว่า การได้รับพิชคาร์บอนมอนนอกไซด์สามารถทำให้การรับรู้ของระบบตาและหูเปลี่ยนไปได้

การศึกษาเกี่ยวกับผีที่อธิบายในเชิงวิทยาศาสตร์ที่โด่งดังที่สุด คือ ฟิสิกส์แห่งการหลอกหลอน (The Physics of Haunting) ของ ดร.โดนัลด์ จี. คาร์เพนเตอร์ (Dr. Donald G. Carpenter) นักวิทยาศาสตร์ผู้ศึกษาเรื่องผี ระบุว่า ผี เป็นสิ่งที่มีในธรรมชาติและชอบอยู่ในความมืด โดยศึกษาสิ่งที่เรียกว่าผีจากรายงานทั่วโลกและได้ข้อสรุปทางฟิสิกส์ต่าง ๆ ไว้ 7 ประการ ดังนี้

1) ช่วงเวลาที่ผีปรากฏกาย การปรากฏกายของผีแต่ละครั้งใช้เวลาตั้งแต่ 2 วินาที – 10 นาที เสร็จแล้วต้องหายตัวไป แล้วจึงปรากฏกายขึ้นใหม่ได้อีกครั้ง ระยะเวลาที่ผีปรากฏร่างส่วนใหญ่เป็นช่วงหลังพระอาทิตย์ตกดินไปแล้ว

¹ สัญชาตญาณ คือ การรับรู้ เป็นการจัดระเบียบ ระบุ และแปลผลข้อมูลจากประสาทสัมผัสเพื่อใช้เป็นแบบจำลองและเข้าใจข้อมูลหรือโลกรอบ ๆ ตัว

2) แสง ผีสามารถเปล่งแสงสว่างและเรืองแสงในตัวเองได้ โดยต้องมีกำลังส่องสว่างอยู่ในช่วงความเข้มแสงระหว่าง 7 -10 แแรงเทียน² จึงจะทำให้สายตามนุษย์สามารถมองเห็นได้

3) รูปร่างของผีและการปรากฏกายของผี ผู้คนส่วนใหญ่จะมองเห็นในชุดเครื่องแต่งกายธรรมดา แต่บางกรณีมองเห็นในรูปของหมอกควันสีขาวหรือมีสีอื่นๆ เจือปนอยู่ด้วย บางครั้งปรากฏกายเพียงรางๆ โปรงแสง มองทะลุผ่านไปได้ บางครั้งรูปร่างของผีเล็กกว่าขนาดคนจริง

4) ทิศทางการปรากฏตัว ผีปรากฏกายแบบเผชิญหน้ากับผู้พบเห็นเป็นส่วนใหญ่ มีน้อยครั้งที่จะปรากฏกายแบบด้านหลัง ด้านข้าง หรือในลักษณะอื่น

5) รูปแบบของผี ผีส่วนใหญ่จะปรากฏกายเป็นรูปคนหรือเหมือนคน การปรากฏกายเป็นรูปอื่นๆ ก็มีบ้าง

6) บรรยากาศ การเจอผีหรือการที่ผีจะปรากฏร่าง จะทำให้บรรยากาศโดยรอบมีอุณหภูมิลดลงอย่างเฉียบพลัน เนื่องจากผีต้องดึงเอาพลังงานความร้อนในบรรยากาศอย่างน้อย 60 จูลส์ เข้าไปสะสมทำให้ตัวเองเปล่งแสงออกมาได้

7) การปรากฏกายรูปแบบอื่นๆ ของผี ผีไม่สำแดงกายเสมอไปแต่อาจจะปรากฏในรูปของกลิ่นหรือเสียง ทำให้ผู้ประสບรู้สึกแตกต่างจากสภาพแวดล้อมในเวลานั้นหรือผิดปกติจากเดิม ซึ่งสามารถสัมผัสได้ทางจิตหรือความรู้สึก

ทั้ง 7 ประการนี้ได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ป่วยและบุคคลหลากหลายอาชีพที่มีประสบการณ์ด้านภูติ ผี ปีศาจ และดร.โดนัลด์ จี คาร์เพนเตอร์ ตั้งสมมติฐานในการเห็นผีโดยเรียกชื่อว่า "คุณสมบัติพื้นฐานในการปรากฏตัวยามค่ำคืน" (Standard Night Ghost-SNG) ซึ่งตั้งอยู่บนสมมติฐาน 2 ประการ

1) เกิดขึ้นโดยตรงกับสมองของผู้ประสบเหตุ อาจเกิดจากการรบกวนกระบวนการไฟฟ้าชีวเคมีในสมอง ทำให้ประสาทและระบบรับรู้สึกเกิดความผิดปกติ โดยเฉพาะในส่วนของมันสมองและไขสันหลัง (หรืออาจจะเรียกว่า “ประสาทหลอน”) หรือเกิดจากการกระตุ้นให้สมองเกิดภาพหลอนขึ้นเองโดยสิ่งเร้าภายนอกโดยอาจใช้คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่มีขนาดพอเหมาะโดยตรงไปยังสมองก็เป็นได้ หรือเกิดการควบคุมสภาวะแวดล้อมบางอย่างซึ่งมีผลกระทบต่อจิตใจและอารมณ์ความรู้สึก เรียกว่า “ถูกควบคุมหรือถูกทำให้เกิดประสาทหลอน

สรุปแล้วสมมติฐานข้อนี้ถือว่า ผีไม่มีอยู่ในโลกแต่ปรากฏการณ์ผีมีอยู่จริง ซึ่งจริงในที่นี้คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในสมองของผู้ประสบเหตุนั่นเอง

2). ตาม SNG ถ้าผีปรากฏกายต้องเปล่งแสงสว่างออกมาทำให้ผู้คนมองเห็น ลักษณะนี้แสดงว่าไม่ใช่ภาพหลอนหรือภาพลวงตา ทั้งนี้ข้อมูลสนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 2 คือ กรณีที่มีผู้เห็นผีพร้อมกันในมุมมองที่

² แแรงเทียน คือ หน่วยวัดความเข้มของแสงสว่างของแหล่งกำเนิดแสงกำลังเทียน

แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าผีปรากฏตัวได้ด้วยการเปล่งโฟตอน³ ออกมา ไม่ใช่ภาพหลอนที่สร้างขึ้นในสมองของผู้ประสบเหตุเหล่านั้น สมมติฐานข้อที่ 2 พอดีจะเชื่อมโยงเข้ากับหลักวิชาฟิสิกส์ได้ซึ่งจะทำให้เรื่องผีเป็นวิทยาศาสตร์ขึ้นมา โดยการจัดให้ผีเป็น “พลังงานในรูปแบบหนึ่ง” ถ้าผีเป็นพลังงานแล้ว การปรากฏกายของผีได้ต้องประกอบด้วย

1) ต้องเกิด "แรงกระตุ้นแบบกระทันหัน" เป็นจังหวะๆ ที่เรียกว่า อิมพัลส์ (Impulses)⁴

2) แต่ละอิมพัลส์มีค่าเฉลี่ยประมาณ 60 จูลส์⁵ คิดเป็นน้ำหนักประมาณ 15 กิโลกรัม

3) พลังงานสูงสุดอยู่ที่ 6000 วัตต์หรือมากกว่านั้นในแต่ละอิมพัลส์

4) ผีจะปรากฏกายหลอกหลอนในรูปแบบต่างๆได้ต้องดึงดูเอาพลังงานเข้าไปสะสมไว้อย่างต่ำ 60 จูลส์ การปรากฏกายของปิศาจหรือภูตผีคือ พลังงานที่เกาะตัวกันเป็นกลุ่มก้อนแล้วสามารถทำงานร่วมกันได้เหมือนหน่วยหนึ่งของชีวิต ทั้งนี้เป็นไปตามกฎความสมดุลแห่งมวลสารของนักวิทยาศาสตร์เอกของโลก คือ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ การใช้เกณฑ์คุณสมบัติพื้นฐานในการปรากฏตัวยามค่ำคืน (Standard Night Ghost-SNG) เพื่อศึกษาเรื่องผีก็ยังคงเป็นเพียงสมมติฐานและยังได้ผลไม่ตื้นัก ยังมีความเป็นอภินิหารอยู่มากเพราะขึ้นอยู่กับ การตีความเกณฑ์คุณสมบัติความเป็นตามความเข้าใจของแต่ละคน

ผี ในทัศนะของนักวิทยาศาสตร์ไทยเช่น ศ.ดร.นพ.เทพพนม เมืองแมน กล่าวว่า ผีมีจริงและแพ็คลินโทรศัพท์มือถือ โดยกล่าวอ้างถึงการศึกษาของนักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษว่า ผีเป็นพลังงานในลักษณะที่คล้ายพลังงานคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าของโทรศัพท์มือถือ ซึ่งปัจจุบันนี้การใช้โทรศัพท์มือถือเป็นไปอย่างแพร่หลายมากขึ้น ทำให้ผีซึ่งเป็นพลังงานคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าคลื่นสั้นปรากฏตัวน้อยลง เพราะไหลไปรวมในบริเวณที่ๆ มีคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าน้อย สอดคล้องกับความเห็นของนักวิทยาศาสตร์ไทยอีกคน คือ รศ.ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล ว่า ผีเป็นพลังงานแม่เหล็กไฟฟ้าชนิดหนึ่ง แต่การใช้โทรศัพท์มากขึ้นนั้นไม่ถือว่าเป็นการไล่ผี แต่เป็นการถ่ายเทคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าไปยังอีกจุดหนึ่งมากกว่า และในทางกลับกันการใช้มือถือซึ่งมีคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้ามาก อาจทำให้เห็นภาพต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งไม่คิดว่าเป็นผีเพราะมนุษย์มีความรู้ในการพิจารณา การถ่าย ภาพหรือวิดีโอแล้ว มีภาพหรือเงาที่อธิบายไม่ได้ปรากฏนั้น ในอนาคตก็จะเห็นมากขึ้น เพราะวิทยาการล้ำหน้า เครื่องถ่ายภาพสามารถจับคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าได้มาก

2.1.2. แนวคิดในมิติศาสนาเทวนิยมเกี่ยวกับผี

เมื่อกกล่าวถึง “ผี” ในมิติศาสนาเทวนิยมจะเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ อาจออกมาในรูปแบบวิญญาณนิยม (animism) ซึ่งศาสนาเทวนิยมจะเน้นเรื่องวิญญาณหรือเป็นศาสนาผี จะกล่าวถึง

³ โฟตอน คือ อนุภาคของแสง เป็นการพิจารณาแสงในลักษณะของอนุภาค

⁴ อิมพัลส์ (impulse) คือ การตกลงในฟิสิกส์หรืออินทิกรัลของแรงเหนือช่วงเวลาที่มีนกระทำ

⁵ จูลส์ คือ หน่วยที่ใช้บอกปริมาณงานที่ทำ หรือพลังงานที่ต้องการออกแรง จำนวน 1 นิวตัน เป็นระยะทาง 1 เมตร

วิญญาณที่แสดงออกมาในรูปแบบของความเชื่อ มีการบูชาปีศาจหรือบูชาซาตานหรือเทพเจ้า ในคติความเชื่อผี ในมิติศาสนาที่บูชาผีหรือนับถือผี ทางวิชาการศาสนวิทยาจะเรียกว่า “animst” ซึ่งมีพื้นฐานมาจากคำว่า “anima” แปลว่า “ลมหายใจ” หรือ “วิญญาณ” ตามระบบความเชื่อของบุคคลในยุคดึกดำบรรพ์เกี่ยวกับผีหรือวิญญาณ ดั้งเดิมนั้นมนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

- 1) มนุษย์มีความเชื่อว่า วิญญาณ (ผี) มีอยู่จริง
- 2) มนุษย์มีความเชื่อว่า วิญญาณ (ผี) เป็นอมตะ
- 3) มนุษย์มีความเชื่อว่า วิญญาณ (ผี) เป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติสามารถให้ความเสมอภาคและความยุติธรรมแก่มนุษย์ได้

คติความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” หรือ “วิญญาณ” ในยุคแรก ๆ นั้นมนุษย์เชื่อว่าวิญญาณมีอยู่ในร่างกายมนุษย์ วิญญาณจะไม่แตกสลาย เมื่อร่างกายตายไปแล้วแต่วิญญาณยังมีอยู่ แม้บางครั้งมนุษย์ในยุคบรรพกาลยังมีความเชื่อว่า ชีวิตของภูตผีมีอยู่จริง จากความเชื่อนี้จึงทำให้เป็นจุดเริ่มต้นกำเนิดศาสนาขึ้นหรือมีการพัฒนาให้เกิดเป็นศาสนาเทวนิยมหรือศาสนาเทพเจ้าขึ้น จะเรียกว่า ศาสนาวิญญาณหรือศาสนาผี แต่เดิมนั้นมนุษย์นับถือผีโดยมีพื้นฐานจากความกลัวและความไม่มั่นใจต่อกาตาดำเนินชีวิตจึงทำให้เกิดการนับถือบูชาวิญญาณ (ผี) รูปแบบการบูชาวิญญาณ (ผี) นั้นจะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ผีฟ้าดิน ซึ่งเป็นการบูชาวิญญาณธรรมชาติ
- 2) ผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วกลายเป็นวิญญาณอมตะที่ยังวนเวียนอยู่ใกล้และคอยช่วยเหลือลูกหลานอยู่
- 3) ผีที่สถิตอยู่ในวัตถุมงคล ซึ่งในวัตถุนั้นมีวิญญาณสถิตอยู่แล้วทำให้สิ่งของหรือวัตถุเหล่านั้นมีพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์

คติความเชื่อศาสนาผีเกิดการพัฒนาศาสนาเทพเจ้า เมื่อมนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้นพยายามหาคำตอบเกี่ยวกับผีให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้น จึงพยายามสร้างสิ่งที่น่าเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดความยิ่งใหญ่มากขึ้น

วิวัฒนาการคติความเชื่อผีสู่ศาสนาเทพเจ้า มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

- 1) มนุษย์มีความเชื่อเรื่องผีฟ้า แต่เดิมนมนุษย์เชื่อเพียงแค່ห้องฟ้ายิ่งใหญ่ที่สุด ต่อมาเมื่อบรรพบุรุษที่ตายไปคงต้องอยู่สูงกว่าห้องฟ้าที่ตามองเห็นก็เลยเกิดแนวความคิดเรื่องสวรรค์ที่สูงกว่าห้องฟ้า ดังนั้นจากความเชื่อผีฟ้าดินก็ทำให้เกิดการพัฒนากลายเป็นเทพเจ้าหรือเทวดาบนสวรรค์ (God)
- 2) มนุษย์มีความเชื่อว่าผีหรือวิญญาณย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์ที่แตกต่างกันเหมือนกับมนุษย์ย่อมมีความแตกต่าง ในระบบการปกครองย่อมมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นไปเรื่อย ๆ จากระบบหัวหน้าเผ่า กลายเป็นระบบ

กษัตริย์และกลายเป็นระบบจักรพรรดิ ดังนั้นวิญญาน (ผี) ก็ย่อมมีการสร้างระบบเทพเจ้าบนท้องฟ้า สวรรค์ และโลก กลายเป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างและมีอำนาจแตกต่างกันตามระดับชั้นของเทพเจ้า

3) มนุษย์มีความเชื่อว่าผีย่อมมีชั้นชั้นการปกครองและสิทธิอำนาจเหมือนกับสังคมมนุษย์ย่อมมีชั้นชั้นในสังคม ดังนั้นเทพเจ้าย่อมมีอำนาจแตกต่างกัน ดังนั้นจึงสร้างเทพเจ้าสูงสุดคือพระบิดา พระบุตร และพระจิต ซึ่งมีอำนาจแตกต่างกันตามแต่เทพเจ้านั้น ๆ จะมีอำนาจด้านใด

4) มนุษย์มีความเชื่อในอำนาจผีว่ามีทั้งดีและไม่ดี แล้วสร้างเทพเจ้าที่แตกต่างกัน เรื่องเทพเจ้าก็มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี เทพเจ้าฝ่ายดีได้รับการยกย่องว่า ฝ่ายเทพ ส่วนเทพเจ้าที่ไม่ได้รับการยกย่องก็กลายเป็นฝ่ายมาร

5) มนุษย์มีความเชื่อเรื่องเทพและมารแล้วยังมีการพัฒนาต่อไปอีกว่ามนุษย์จะต้องปฏิบัติเคารพอย่างไรต่อเทพและมาร เพื่อให้เทพเจ้าเหล่านั้นเกิดความพึงพอใจต่อมนุษย์

6) มนุษย์มีความเชื่อต่อเทพเจ้าหรือเทวดาเกิดขึ้นแล้ว มนุษย์ยังมีความเชื่อต่อไปว่าเทพเจ้าบางองค์อาจอวตารมาเป็นคน คนอาจกลายเป็นเทพได้

คติความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” ทำให้เกิดเป็นศาสนาผีหรือศาสนาวิญญาน จากนั้นยังกลายมาเป็นศาสนาเทพเจ้าหรือศาสนาเทวนิยม กระทั่งมีการจัดทำเป็นเทวสถาน มีคัมภีร์ทางศาสนา และศาสนพิธี มีศาสดา ซึ่งแต่เดิมทีเดียวนั้นมนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” จนกระทั่งกลับกลายเป็นศาสนาเทพเจ้า

2.2 วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความเชื่อในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือดินแดนอุษาคเนย์มีความซับซ้อนมาก เพราะเกิดจากการหลอมรวมศาสนาพื้นเมืองเดิมซึ่งก็คือความเชื่อเรื่องผีผสมผสานกับพุทธศาสนา พราหมณ์ ฮินดู และอิสลามที่เข้ามาภายหลัง ลัทธิเชื่อผีซึ่งเป็นศาสนาพื้นเมืองเดิมสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มที่บูชาเทพในดิน (ผีดิน) กับ กลุ่มที่บูชาเทพบนฟ้า (ผีฟ้า) โดยมีหมอผีเป็นคนกลางในการติดต่อกับเทพทั้งสองกลุ่ม ต่อมาเมื่อศาสนาพุทธได้เผยแผ่มายังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นเรื่องความดีความชั่วและสอนให้แก้ปัญหาที่ต้นเหตุด้วยการใช้กระบวนการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ จึงสามารถให้คำตอบต่อเหตุการณ์เชิงประจักษ์ได้ชัดเจนกว่า และเชื่อว่าผีจะพ่ายแพ้คุณธรรมของพระสงฆ์ ประชาชนจึงยอมรับเอาศาสนาพุทธเข้ามาแทนที่ลัทธิเชื่อผีและผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นการสะท้อนให้เห็นชัยชนะของพุทธศาสนาที่มีเหนือคติความเชื่อเรื่องผีที่มีมาแต่เดิม

ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายซึ่งแสดงผ่านการฝังศพ หลักฐานที่ได้จากแหล่งขุดค้นทางประวัติศาสตร์หลายแห่ง ทำให้อนุมานว่าการฝังศพในยุคเริ่มต้นของอารยธรรมมนุษย์ ทำให้เฉพาะศพของผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูง หรือมีบทบาทเป็นผู้นำทางสังคมเท่านั้น เมื่อนักโบราณคดีขุดพบ

เครื่องใช้ เครื่องประดับที่ฝังไว้ในหลุมศพจึงทำให้เข้าใจได้ว่าทายาทเชื่อว่าผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ในอีกสถานที่หนึ่ง จึงต้องใส่ข้าวของเครื่องใช้ลงหลุมศพไปด้วยเพื่อให้ผู้ตายนำไปใช้ในโลกลหลังความตายต่อไป นอกจากนี้ ยังมีพิธี เช่นไหว้วิญญาณผู้ตายหรือบรรพบุรุษ เพื่อให้ช่วยคุ้มครองทายาทและเผ่าพันธุ์ของตนด้วย

นอกจากความเชื่อหลังความตายผ่านพิธีฝังศพแล้ว ยังมีความเชื่อว่าญาติหรือบรรพบุรุษของตนที่ตายไปแล้ว ยังมีความห่วงใยลูกหลานอยู่จึงคอยคุ้มครองดูแลลูกหลานไม่ห่างไปไหน จึงมีการจัดเครื่องเซ่นไหว้เพื่อเลี้ยงให้กับผู้ตายหรือผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นของขวัญทดแทนบุญคุณที่ท่านช่วยคุ้มครอง หรือเป็นของสำหรับโภชนาในความคิดที่ได้กระทำให้เกิดขึ้น เช่น ในกัมพูชา ผีสำคัญในคติความเชื่อดั้งเดิม คือ ผีบรรพบุรุษ หรือที่คนกัมพูชาเรียกว่า “โชมจเมบา” (คำว่า “เม” หมายถึง แม่ ส่วนคำว่า “บา” หมายถึง พ่อ) เมบาเป็นผีบรรพบุรุษที่มีหน้าที่คอยควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวให้เหมาะสม ไม่ผิดจารีตประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชิงสุกก่อนห่ามของชายหญิง หากสมาชิกในครอบครัวลักลอบเป็นชู้กัน หรือหญิงสาวหนีตามผู้ชายไป ซึ่งเรียกการกระทำดังกล่าวว่า “ผิดเมบา” เมบาจะลงโทษให้เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นโรคที่เรียกว่า “เมบา” วิธีการแก้ไขคือ ลูกหลานจะต้องทำพิธี “เซ่นไหว้เมบา” เพื่อให้เมบายกโทษให้ โดยปกติแล้วชาวกัมพูชาจะไม่ได้เซ่นไหว้เมบาทุกปี แต่จะเซ่นไหว้เฉพาะในเวลาที่เกิดเหตุร้ายเท่านั้น เพื่อเป็นการขอขมาโทษ⁶ หรืออย่างในลาว การนับถือผีของคนลาวมีต้นกำเนิดมาจากความเชื่อว่าทุกสิ่งล้วนมีวิญญาณสถิตอยู่จากการเชื่อถือปู่ตายาย⁷ และเชื่อถือพลังธรรมชาติที่สามารถทำให้เกิด “ภัยพิบัติ” ต่อมนุษย์ นอกจากนี้อำนาจของธรรมชาติที่มองไม่เห็นแล้ว ธรรมชาติที่อยู่รอบตัวก็เป็นต้นกำเนิดของการนับถือผี เหมือนความเกรงกลัวสัตว์ร้ายต่างๆ ที่แม้จะมองเห็นหากแต่เกรงกลัวในพิษร้าย เช่น พิษร้าย หรือความดุร้ายของสัตว์เหล่านั้น คนลาวก็ยกสิ่งเหล่านั้นว่าเป็น “ผี” เช่น ความกลัวงู ซึ่งเป็นสัตว์ที่พบได้ทั่วไปในภูมิภาคร้อนชื้น งูเป็นสัตว์มีพิษและมีอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับที่อยู่ของงูก็เป็นรูลึกลงไปใแผ่นดินที่ภายหลังเรียกว่าบาดาล ที่นั่นเป็นแหล่งน้ำที่หมาที่งูเป็นเจ้าของและบันดาลให้น้ำไหลออกมาอำนวยความสะดวกสมบูรณ์ให้คนในชุมชน เป็นสาเหตุให้คนเซ่นไหว้เป็นผีศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์เดชคุ้มครองป้องกันและบันดาลความอุดมสมบูรณ์ต่อมาเมื่อคนลาวรับพุทธศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต “ผีงู” จึงได้กลายมาเป็นความเชื่อเรื่องนาค

องค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคนในดินแดนแถบนี้ ต่างมีวิถีชีวิตและพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานความเชื่อเรื่อง “ผี” หรือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติมาตั้งแต่เดิม

⁶ ชายชัย คงเพียรธรรม. (2558). “โชมจเมบา : ความเชื่อเรื่องผีของชาวกัมพูชา” ภาษาและหนังสือ 46: 51-52.

⁷ นักวิชาการลาวส่วนหนึ่งเชื่อว่าการนับถือปู่ตายาย หรือบรรพบุรุษนี้เป็นความเชื่อที่คนลาวได้รับอิทธิพลจากจีนก่อนที่จะอพยพมาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรหนองแส

บทที่ 3

วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีในสังคมเวียดนาม

3.1 รากฐานวัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีของในสังคมเวียดนาม

ในสมัยโบราณดินแดนที่เป็นเวียดนามปัจจุบัน เป็นพื้นที่อาศัยของผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ ประวัติศาสตร์ยุคโบราณเริ่มต้นด้วยนามของ จักรพรรดิเต้เหม็ง หรือ เต้มีน เดินทางมาจากประเทศจีนเสด็จ ประพาสมาทางภาคใต้ คือเวียดนามปัจจุบัน แล้วเห็นเป็นที่อุดมสมบูรณ์ ชัยภูมิเหมาะสมจึงได้ปักหลักตั้ง บ้านเมืองที่นี่ ต่อมา เจ๊กเซียนฮ่องเต้ เห็นว่าพระองค์ยังไม่มีพระมเหสี จึงประทานมอบให้ เพื่อให้มีบุตรสืบสาย ปกครองอาณาจักรอันนับต่อไป ต่อมาไม่นานทั้งสองได้พระโอรส 2 พระองค์ พระบิดา (จักรพรรดิเต้เหม็ง) ให้ พระโอรสองค์โตนามว่า เต้หัง ไปปกครองเมืองจีนเหมือนเดิม (อาจจะเป็นภาคใต้ของจีน) ส่วนองค์เล็กนามว่า องหลุกตุก ครองอาณาจักรเวียดนาม ขนานนามว่า จักรพรรดิเกงเอียงอ่อง เรียกสำเนียงญวนว่า จักรพรรดิกินเอียงเอียง ต่อมาพระองค์ได้ธิดาพญานาค ณ กรุงบาดาลมาเป็นฮองเฮาหรือพระมเหสี ได้พระโอรสมา 1 พระองค์นามว่า ช่งตุก เมื่อจักรพรรดิกินเอียงเอียงเรื่องชราภาพลงใกล้จะสวรรคต จึงได้มอบราชสมบัติให้พระโอรส ขึ้นครองได้พระนามว่า จักรพรรดิหลากลองกุน พระองค์ได้พระนางโหวเกวมาเป็นมเหสี เนื่องจากพระองค์มี เชื้อสายพญานาคทำให้ประชาชนที่หาปลาในแม่น้ำหรืออาบน้ำถูกอสรพิษกัดตายเป็นจำนวนมาก พระราชาจึง โปรดให้ประชาชนสักรูปพญานาคและมังกรทุกคน เพื่อจะได้ทราบว่าเป็นพวกเดียวกันจึงปลอดภัย ไม่นานพระ นางโหวเกวคลอดลูกออกมาเป็นไข่ถึง 100 ฟอง ไข่เหล่านั้นแตกออกมาเป็นกุมารได้ 50 องค์ กุมาร 50 องค์ โตขึ้นจึงได้ราชาภิเษกในราชสมบัตินามว่า จักรพรรดิหุ่งเวือง (สูงเวือง) พระโอรสที่เหลือจักรพรรดิหลากลองกุน พาไปเมืองนาค และพระมเหสีไปอาศัยที่ภูเขาบาวีต่างเวียงเซิง

อาณาจักรของเวียดนามของจักรพรรดิหุ่งเวือง ได้นามว่า วันลาง (Vanlang) เมื่อ 2336 ปีก่อน พุทธศักราช โดยครอบคลุมเวียดนามทางภาคเหนือ และภาคกลาง ทิศตะวันออกจากฝั่งทะเลทิศเหนือ ถึงทิศ ตะวันตกติดกลับประเทศจีน เมืองฮุนหน่า ทิศเหนือติดกลับเมืองโห้โตน คือ ฮ่อแลลาวกาว และสิบสองปันนา ทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดกลับเขตแดนเมืองกวางตุ้ง ราชวงศ์นี้มีพระราชาสืบสันตติวงศ์มาได้ 81 องค์จึงถูก จักรพรรดิถุกเวือง กษัตริย์อีกนครโจอมตียึดครองได้สำเร็จ แต่อาณาจักรเหล่านี้ยังเหมือนเทพนิยาย เพราะไม่มี หลักฐานรองรับ จากนั้นเข้าสู่ ราชวงศ์สูง จนถึง พ.ศ.250 จึงเข้าสู่ ราชวงศ์เตริยว ยุคนี้เริ่มมีหลักฐานปรากฏ ชัดเจน

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นทำให้สังคมเวียดนามมีความเชื่อว่าชาวเวียดนามเป็นลูกมังกรหลานนางฟ้า ดังนั้นชาวเวียดนามจึงมีความนับถือและเคารพบูชาเทพธิดาโหวเกวกับเทพมังกรหลากลองกุน นอกจากนั้นยังมี เรื่องเล่าว่าเทพภูเขาและเทพแห่งทะเลต่อสู้เพื่อแย่งนางอันเป็นที่รัก แต่เทพแห่งภูเขาสามารถเอาชนะเทพแห่ง

ทะเลได้ในทุกปี ซึ่งเป็นที่มาของพายุด่าง ๆ ที่เวียดนามต้องประสบทุกปี ตำนานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามในการสร้างชาตินั้นมีความเชื่อที่ผูกพันกับธรรมชาติ เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถบันดาลให้ประสบความสุขหรือความทุกข์ได้ ทำให้เกิดการบูชาเจ้าแม่และเข้าทรง ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่โบราณจนกลายเป็นวัฒนธรรมและประเพณี ชาวเวียดนามจะบูชาธรรมชาติเสมือนว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เจ้าแม่โพสพ เจ้าแม่คงคา เจ้าแม่ธรณี รวมถึงวีรสตรีของชาติ เช่น เจ้าหญิงหรือพระมเหสีของเจ้าเมือง จนกลายเป็นศาสนาพื้นเมืองของเวียดนาม รูปแบบและพิธีการบูชาเหมือนการแสดงอย่างหนึ่ง เพราะมีทั้งการฟ้อนรำ การเล่นดนตรี และการร้องเพลง (เพลง chầu vãn) มักจัดพิธีในวัดที่เงียบสงบ มีภาคเครื่องเช่นไหว้ ร่างทรงจะร้ายรำไปรอบๆ เพื่ออัญเชิญเทพเจ้าหรือเทวดาชั้นสูงมาเข้าทรงเพื่ออำนวยให้เกิดโชคลาภและความ เป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่มาเข้าร่วมพิธี

ต่อมาเวียดนามถูกรุกรานจากหลายประเทศ จึงทำให้ความเชื่อและการนับถือเทพเจ้าและผีของชาวเวียดนามเกิดการผสมผสานร่วมกับหลากหลายวัฒนธรรม โดยได้รับอิทธิพลมากที่สุดจากประเทศจีน เนื่องจากเวียดนามอยู่ติดติดกับจีน จึงทำให้เกิดการทำสงครามกันในประวัติศาสตร์ 32 ครั้ง สามารถเอาชนะจีนได้ 18 ครั้ง บางช่วงมีเอกราชปกครองตนเอง แต่ก็ต้องส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองให้จีนแทบไม่ว่างวัน เวียดนามจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลจีนทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรม ในช่วงที่จีนเข้ามาปกครองเวียดนาม (4 ช่วง คือ พ.ศ. 432 - 483 พ.ศ. 586 - 1087 พ.ศ. 1145 - 1481 และ พ.ศ. 1950 - 70) รวมเวลา 1,008 ปี ได้นำเอาลัทธิเต๋าและขงจื้อเข้ามาเผยแพร่ นอกจากยอมรับนับถือลัทธิทั้งสองนี้ เวียดนามยังรับเอาลัทธิการบูชาวิญญาณบรรพชนตามธรรมเนียมจีนเข้าไว้ด้วย โดยมีความเชื่อว่าคนที่ตายไปแล้ว วิญญาณก็จะออกจากร่าง ไม่สามารถกลับคืนเข้าสู่ร่างเดิม ส่วนใหญ่จะยังไม่สามารถไปเกิดได้ง่ายๆ วิญญาณยังคงวนเวียนอยู่รูปแบบต่างๆ และอยู่ใกล้ๆ กับญาติพี่น้อง ลูกหลาน เพราะความผูกพันกับบ้านที่ตนเอง ความห่วงใยลูกหลานในครอบครัว สังเกตได้จากการแสดงอิทธิฤทธิ์ของดวงวิญญาณด้วยการเข้าฝันลูกหลาน เพื่อบอกให้ทราบถึงความต้องการต่างๆ รวมทั้งเตือนหรือแจ้งสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้คนในครอบครัวได้ทราบ ดังนั้น เมื่อมีคนตายภายในบ้าน คนในครอบครัวจะจุดธูปบอกกล่าวบรรพบุรุษ เพื่อเชิญผีบรรพบุรุษมารับผู้ตาย บรรดาญาติพี่น้องก็จะไหว้ผีบรรพบุรุษเพื่อขอให้ช่วยดูแลผู้ตายและคุ้มครองคนที่มีชีวิตอยู่ในครอบครัว รวมทั้งบอกให้ทราบว่าทำตามสิ่งต่างๆ ที่ผีบรรพบุรุษต้องการตามที่มาเข้าฝันแล้ว หลังจากนั้นในครอบครัวก็จะอยู่กันอย่างมีความสุขเพราะดูแลและเอาใจใส่ผีบรรพบุรุษด้วยการไหว้ หรือหาอาหารมาเช่นไหว้ให้ผีบรรพบุรุษเป็นอย่างดี ประหนึ่งว่า หากทำดี ผีบรรพบุรุษย่อมคุ้มครอง มาคอยเกื้อหนุน และช่วยเหลือคนในครอบครัว ซึ่งมีความคิดคล้ายกับคนไทยที่ว่า “คนดีผีคุ้ม” ดังกล่าวถือว่าเป็นการทำบุญให้ผู้ตาย ซึ่งถ้าได้ทำแล้วคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในบ้านก็จะสบายใจ ดังนั้น เมื่อถึงวันสำคัญทางประเพณีเช่น วันเต็ด (Tết) หรือวันปีใหม่ของเวียดนามตามปฏิทินจันทรคติ วันครบรอบการสิ้นชีวิตของผีบรรพบุรุษหรือเรียกเป็นภาษาเวียดนามว่า ไหง โส (ngày giỗ) ทุกปีซึ่งปกติจะจัดสำหรับบรรพบุรุษ 5 รุ่นลง

มา เป็นต้น และต่อมาเมื่อเวียดนามตกเป็นประเทศในอาณานิคมของฝรั่งเศส (พ.ศ. 2427-97) ทำให้คริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic Church) เป็นตัวเลือกในการนับถือศาสนาเพิ่มขึ้น

3.2 วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีที่ปรากฏในสังคมเวียดนาม

3.2.1 นิยามเกี่ยวกับผีและวิญญาณในสังคมเวียดนาม

ความเชื่อเรื่องผีอยู่ในจิตวิญญาณของชาวเวียดนามมาอย่างยาวนาน ในภาษาเวียดนามคำว่า “ma” ออกเสียงว่า มา เป็นคำที่ใช้เรียกแทน “ผี” ซึ่งตรงกับคำว่า ghost ในภาษาอังกฤษ รอกจากนั้นยังมีคำว่า “ma mãnh” (มา หมั่ง) หรือ “ma quái” (มา กว้าย) หมายความว่ารวมถึงผีอีกด้วย ซึ่งเป็นคำประสมที่ใกล้เคียงกับคำว่า ผีสาว ผีปศาจ หรือภูตผีในภาษาไทย

ค่านิยมของผีในเวียดนามมีหลากหลายแง่มุมและบริบท ผีหมายถึงคนที่ตายไปแล้วหรือการปรากฏรูปของผู้ตายตามความเชื่อโบราณ และผียังหมายความว่าวิญญาณของผู้ตายที่ไม่ได้รับการทำพิธีจึงทำให้ไม่มีที่พำนักพักพิงจึงคอยรบกวนหลอกหลอนมนุษย์ ผียังมีความหมายในเชิงลบด้วย คือเป็นสสารที่ไม่มีรูปร่างซ่อนอยู่ภายในตัวมนุษย์และคอยกระตุ้นให้มนุษย์ทำสิ่งที่ไม่ดี นอกจากนี้ยังพบคำที่เกี่ยวข้องกับผีและวิญญาณอื่นๆ ในภาษาเวียดนามอีกด้วย เช่น ปศาจ ใช้คำว่า “quỷ” ออกเสียงว่า “ควี่” ซึ่งตรงกับคำว่า devil ในภาษาอังกฤษ ความหมายของผีและปีศาจนั้นใกล้เคียงกัน ผีอาจหมายถึงปีศาจ ในทางเดียวกัน ปีศาจก็ยังมีหมายความว่า ผี วิญญาณของผู้ที่มีจิตใจโหดร้าย ใจแคบ หรือผู้ที่เสียชีวิตอย่างไร้ความยุติธรรม ปีศาจยังมีบทบาทในฐานะคำคุณศัพท์ หมายถึง ความซึ่โล่น ช่างหยอกล้อ เจ้าเล่ห์ ความชั่วร้าย ความเจ้าเล่ห์ ร้อยเล่ห์เพทุบาย และความพยายามทำร้ายมนุษย์ มีการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับปีศาจมากมายในภาษาเวียดนาม เช่น quỷ sứ (ควี่ สี้อ), quỷ sa tang (ควี่ ซา ตัง), quỷ nhập tràng (ควี่ เหญิบ ฉ่าง), quỷ truyên kiếp (ควี่ เจวี่ยน เกียบ), quỷ kiến sầu (ควี่ เกียน เส้า) ซึ่งล้วนแต่หมายถึงผีร้ายหรือปีศาจทั้งสิ้น ส่วนวิญญาณใช้คำว่า “linh hồn / hồn” ออกเสียงว่า “ลิง โหน/โหน” ตรงกับคำว่า soul ในภาษาอังกฤษ ภูต ใช้คำว่า “tinh” ออกเสียงว่า “ติง” หมายรวมถึงประเภทของผีหรือปีศาจด้วย คำว่า “ma quỷ” (มา ควี่) เป็นคำประสมระหว่างคำว่าผีและปีศาจซึ่งใช้เรียกผีและปีศาจ นอกจากนี้ยังใช้คำว่า “yêu” (เอี้ยว) ซึ่งหมายถึง เทพ สัตว์ประหลาด และยังเป็นคำใช้เรียกแทนต้นไม้เก่าแก่ที่มีอายุยืนนานจนสามารถกลายร่างหรือปลอมตัวเป็นมนุษย์และตามหลอกหลอนมนุษย์

ในพจนานุกรมของเวียดนามยังมีการกล่าวถึงผีไว้หลายประเภท เช่น ผีไก่ (ma gà) เป็นผีที่สามารถเข้าสิงร่างมนุษย์และก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ เป็นผีที่คอยติดตามสตรีผู้ที่มีรูปโฉมงดงาม ตามความเชื่อของชาติ

พันธุ้เตี้ย-หนุง (Tây-Nùng) ในเวียดนาม ผีบ้านผีเรือน (ma xó) เชื่อว่าเมื่อมีผู้เสียชีวิต วิญญาณจะเข้าไปสิงสถิตอยู่ตามมุมบ้านเพื่อคอยปกป้องรักษาบ้านเรือนที่ตนเคยอาศัยและคุ้มครองสมาชิกภายในบ้านตามความเชื่อของชาติพันธุ์เหมื่อง (Mùong) ซึ่งคล้ายกับความเชื่อผีบ้านผีเรือนของชาวไทย ผีกระสือ (ma lai) คือผีในร่างมนุษย์ สามารถกลายร่างเป็นผีในตอนกลางคืนและกินอุจจาระผู้อื่นเป็นอาหาร ผีซีเมา (ma men) เป็นผีที่เสียชีวิตจากการเมาสุรา จึงพยายามเกลี้ยกล่อมให้มนุษย์เมาจนเสียชีวิตแบบเดียวกับตนเอง ผีดูดเลือด (ma cà rông) เป็นผีที่คอยดูดเลือดมนุษย์เป็นอาหาร ผีผูกคอตาย (ma thán vông) เป็นผีที่เสียชีวิตจากการผูกคอตาย และพยายามเกลี้ยกล่อมให้มนุษย์ผูกคอตายแบบเดียวกับตนเอง เสือสมิง (ma trành) เป็นผีในร่างเสือ คอยล่ามนุษย์กินเป็นอาหารเพื่อให้ตนได้มีโอกาสไปเกิดใหม่ และยังพบคำว่า กษัตริย์ของผี (ma vuong) แทนความหมายของผีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเหล่าภูตผีอีกด้วย จะเห็นได้ว่าผีในความหมายของชาวเวียดนาม นอกจากจะใช้กล่าวถึงวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้ว ยังใช้กล่าวถึงมนุษย์ที่มีพฤติกรรมประหลาดผิดมนุษย์ทั่วไปได้อีกด้วย

3.2.2 แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของวิญญาณและชีวิตหลังความตาย

ตามความเชื่อของชาวเวียดนาม วิญญาณ (linh hồn/hồn) และขวัญ (vía) เป็นสสารที่อยู่ในร่างกายและตัวตนของมนุษย์ทุกคน มีสำนวนพูดว่า “สามวิญญาณเจ็ดขวัญ” (ba hồn bảy vía) หรือ “สามวิญญาณเก้าขวัญ” (ba hồn chín vía) ซึ่งหมายถึง จำนวนวิญญาณและขวัญที่อยู่ร่างของบุรุษเพศและสตรีเพศตามลำดับ มนุษย์ทุกคนประกอบด้วยร่างกาย (thể xác) และ วิญญาณ (hồn) หากแต่บางชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างเช่น เวียดนามนั้นเชื่อว่าวิญญาณยังแยกออกได้เป็นวิญญาณและขวัญ ซึ่งขวัญถูกมองว่าเป็นสิ่งที่อยู่ตรงกลางระหว่างร่างกายและวิญญาณ ขวัญแยกออกเป็น 7 ขวัญในบุรุษเพศและ 9 ขวัญในสตรีเพศ ขวัญทั้ง 7 ของบุรุษเพศได้ถูกกำหนดตามช่องและรูบนใบหน้า ได้แก่ รูหูทั้งสอง ช่องของดวงตาทั้งสอง รูจมูกทั้งสอง และช่องปาก ส่วนขวัญทั้ง 9 ของสตรีเพศก็เช่นเดียวกับบุรุษเพศแต่เพิ่มเข้ามาอีกสองส่วน นั่นคือ หัวนมทั้งสองของสตรีที่มีความสำคัญกับการเลี้ยงดูบุตร วิญญาณและขวัญใช้ร่างกายเป็นที่พักพิงในกรณีที่มีมนุษย์สูญเสียการรับรู้ด้วยสภาวะที่แตกต่างกัน วิญญาณและขวัญจะมีรูปแบบการละทิ้งร่างนั้นไปด้วยรูปที่แตกต่างกันด้วย หากวิญญาณออกจากร่าง มนุษย์ผู้นั้นก็จะเสียชีวิต จากนั้นวิญญาณซึ่งมีพลังอ่อนลงก็จะลอยไปหาร่างอื่นสิง ส่วนขวัญซึ่งมีพลังแรงกว่าจะลอยต่ำระดับพื้นดินและสลายไป ดังคำพังเพยของเวียดนามที่ว่า “วิญญาณล่องลอยขวัญสลาย” (hồn xiêu phách lạc) และ “กลัวจนวิญญาณล่องขวัญลอย” (sợ đến mức hồn vía lèn bay) ก็ต่างมีต้นกำเนิดมาจากความเชื่อนี้ ซึ่งทั้งสองประโยคนี้มีความหมายเปรียบเทียบตรงกับสำนวนไทยที่ว่า “ขวัญหนีดีฝ่อ ขวัญหาย หรือขวัญกระเจิง” ซึ่งหมายถึงหวาดกลัวอย่างมากมายนั่นเอง นอกจากนั้นชาวเวียดนามยังเชื่อว่า มีวิธีการจำแนกวิญญาณและขวัญตอนที่ออกจากร่างของมนุษย์ไปอีกด้วย กล่าวคือ หลังจากเสียชีวิต วิญญาณและขวัญจะออกจากร่างแยกออกเป็นคนละส่วน คือ ดวงวิญญาณ (thể

hòn) ดวงขวัญ (thẻ vía) หากสองส่วนนี้ได้พบกับสภาวะที่เหมาะสมก็จะรวมกันจนมีพลังและแสงสว่างเจิดจ้าอย่างมาก การรวมตัวของวิญญาณและดวงจิตขึ้นอยู่กับความคิดและแสงสว่างซึ่งเกิดขึ้นเร็วมากเหมือนแสงแฟลชจากกล้องถ่ายรูป พลังของการรวมตัวนี้เปรียบเสมือนพลังปาฏิหาริย์ซึ่งปรากฏอยู่ในศาสตร์ทางปรัชญาและมีการบัญญัติศัพท์ขึ้นมาว่า “vong linh” หรือ การผสานวิญญาณ โดยวิญญาณจะออกจากโลกมนุษย์ (cõi duong gian) ไปสู่นรกภูมิ (cõi âm ty) ซึ่งเป็นโลกที่ถูกจินตนาการไว้ว่ามีแม่น้ำหลายสายเช่นเดียวกับในโลกมนุษย์จึงจำเป็นต้องเดินทางโดยทางเรือ แต่เรือบางลำกลับฝั่งวิญญาณกลับลงสู่เรือลำนั้นอีกครั้งก็เป็นได้

หวู เก๋ แคว้ง (Vũ Thế Khann) ประธานกรรมการองค์การอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ (UA) กล่าวว่า ตามแนวคิดที่สืบทอดกันมาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีเวียดนาม เมื่อเสียชีวิต ส่วนของจิตใจ (tinh thần) ซึ่งมองไม่เห็นด้วยตาเปล่าจะหลุดออกจากร่างหรืออาจเรียกส่วนนี้ได้ว่าเป็น ดวงวิญญาณ (vong hồn) ความรู้สึกนึกคิด (thần thức) หรือผี (ma) วิญญาณของผู้ตายจะยังคงวนเวียนและคอยดูแลบุคคลใกล้ชิดของตน โดยเฉพาะในยามที่มีภัย วิญญาณนั้นจะคอยปกป้องคุ้มครอง อย่างไรก็ตาม ผู้คนส่วนใหญ่ที่เชื่อในเรื่องผีหรือวิญญาณก็เพราะตนเองเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องผี เคยเห็นผี หรือเคยประสบกับเหตุการณ์ที่ยากจะหาเหตุผลมาอธิบาย สอดคล้องกับความเห็นของหวู ตี้ก ฮวิง (Vũ Đức Huynh) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องลึกลับและบรรณาธิการของหนังสือ “มนุษย์กับวิญญาณ” (Con người với Tâm linh) วิเคราะห์ว่า ผีเป็นกระบวนการเปลี่ยนสสารจากมนุษย์เป็นดวงวิญญาณ (vong hồn) การตายของบุคคลหนึ่งๆ จากโลกมนุษย์เป็นการก้าวไปสู่อีกโลกหนึ่งโดยไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อมนุษย์ตายไปนั้นไม่ใช่การสิ้นสุดของชีวิต หากแต่เป็นการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่รู้จบ ผู้ตายเพียงแค่สูญเสียร่างกายอันประกอบไปด้วยสสารจากองค์ประกอบทางชีวภาพต่างๆ รวมกันจนพัฒนากลายเป็นร่างกาย หากแต่ชาวเวียดนามกลับเชื่อว่ามนุษย์เกิดจากธาตุทั้งห้า คือ ธาตุไม้ ธาตุไฟ ธาตุดิน ธาตุทอง และธาตุน้ำ เมื่อตายไปร่างกายจะเริ่มขบวนการย่อยสลายกลับคืนธาตุเหล่านั้นสู่ธรรมชาติเป็นวัฏจักรหมุนเวียนซึ่งแตกต่างไปจากวิญญาณ วิญญาณจะไม่สูญสลายหายไปเช่นเดียวกับร่าง แต่วิญญาณจะล่องลอยไปสู่โลกใหม่หรืออาจเรียกได้ว่าคล้ายกับเป็นมนุษย์ดั้งเดิม เพียงแต่ไม่มีร่างให้อาศัย วิญญาณจะไม่รับรู้ที่ตนเองได้ตายไปแล้ว โดยเชื่อว่าภายในช่วงเวลาไม่เกิน 72 ชั่วโมง วิญญาณจะยังคงเป็นเหมือนมนุษย์ที่เรามองไม่เห็น พวกเขารับรู้ทุกอย่าง อีกทั้งวิญญาณยังมองเห็นภาพใหม่ในโลกของพวกเขาเองด้วย ภายในช่วงเวลานั้นวิญญาณมีทางเลือกสองทาง ทางแรกเป็นทางที่วิญญาณสามารถกลับเข้าสู่ร่างเดิมก่อนที่ร่างจะถูกทำลาย หากแต่กระบวนการนี้ต้องมีกรรมของบุคคลนั้นเข้ามาเป็นตัวช่วยขับเคลื่อน วิญญาณจึงจะสามารถกลับเข้าร่างและฟื้นคืนชีพ มิฉะนั้นแล้ว วิญญาณจะเข้าสู่หนทางที่สองคือ กลายเป็นวิญญาณนั้นเท่ากับว่าได้เสียชีวิตโดยสมบูรณ์แล้ว สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องขวัญทั้งเจ็ดและเก้าตามตำราเก่าแก่ของชนหวู เสียดเถื่อง (Xuân Vũ Dật Thuởng) กล่าวว่า มนุษย์เมื่อกำเนิดมาได้ 7 วันจะเรียกว่า Lap (หลาบ) หรือ Cũ (กือ) จึงจะให้กำเนิด 1 ขวัญ และเมื่อครบ 7 ขวัญซึ่งใช้เวลา 49 วันจึงจะถือว่า

กลายเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ เมื่อครบร้อยวันจะเท่ากับมีอายุ 1 ปี ดังนั้นเด็กชายเมื่ออายุครบ 7 วันและเด็กหญิงอายุครบ 9 วันถึงจะเรียกว่ามีหลายหรือถือโดยสมบูรณ์ เล กวี โคน (Lê Quý Đôn) ยังกล่าวว่า ตามธรรมเนียมเวียดนาม เมื่อบ้านใดให้กำเนิดบุตรครบ 3 วันจะต้องมีการเตรียมสำหรับอาหารเพื่อไหว้ผีปู่ย่า (Thuần Duống Bà) อีกทั้งเมื่อครบวันที่ 7, 9 และ 100 วันจะมีพิธีไหว้บรรพบุรุษและจัดงานเลี้ยงอีกด้วย ในทางกลับกัน เมื่อมีผู้เสียชีวิตครบ 7 วันจึงถือว่าขวัญได้สลายไปหนึ่งขวัญ และเมื่อครบ 49 วันซึ่งเท่ากับว่าขวัญทั้งเจ็ดได้หายไปครบจึงต้องมีพิธีทั้งสิ้น 7 ครั้ง และเมื่อครบร้อยวันจึงถือเป็นพิธีสิ้นสุดการร้องไห้อาลัย ผู้เสียชีวิต(cúng Tốt khóc/Thôi khóc) เป็นไปตามหลักของพุทธศาสนาที่อธิบายถึงชีวิตหลังความตายว่า วิญญาณจะผ่านการตายถึง 7 ครั้ง ครึ่งละ 7 วันจึงถือว่าวิญญาณนั้นจึงสลายไปอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น สำหรับชาว Kinh⁸ เมื่อมีสมาชิกในครอบครัวคนใดเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุเหมือนว่าชีวิตกำลังแขวนอยู่บนเส้นด้าย สมาชิกในครอบครัวจะป็นขึ้นไปบนหลังคาบ้านหรือวิ่งไปที่สามแยกหรือเจ็ดแยก โดยวิ่งกลับไปกลับมาพร้อมทั้งเรียกชื่อของผู้ที่กำลังประสบเคราะห์นั้นเพื่อให้วิญญาณของบุคคลนั้นละทิ้งร่างและกระโดดลงไปใบบ่อน้ำพุสีทอง (suối vàng)⁹ หรือหากบุคคลนั้นเสียชีวิตลง วิญญาณที่ออกจากร่างจะหลงและล่องลอยไปกับกลุ่มวิญญาณอื่น จึงต้องมีพิธีเรียกวิญญาณนั้นกลับมาขึ้นอยู่กับว่าผู้ประสบเคราะห์นั้นเป็นบุรุษเพศหรือสตรีเพศจึงจะทำพิธีเรียก “สามวิญญาณเจ็ดขวัญ” หรือ “สามวิญญาณเก้าขวัญ” ตามลำดับ

ส่วนองค์ประกอบของวิญญาณ ตามความเชื่อแบบหยินหยางจะแยกออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) Tinh (ติง) พลังการสัมผัสรับรู้ทางกาย 2) Khí (ชี) พลังการสัมผัสรับรู้ทางจิต และ 3) Thần (เถิน) พลังที่เกิดจากสมดุลแบบหยินหยางที่ส่งให้ร่างกายและจิตใจมีพลัง ไกล่เคียงกับตามคำกล่าวของหวู ตี้ก ฮวิง (Vũ Đức Hyunh) ที่กล่าวว่าวิญญาณประกอบด้วย 3 ส่วนเช่นกันหากแต่องค์ประกอบแตกต่างกัน กล่าวคือ องค์ประกอบของวิญญาณประกอบด้วยได้แก่ พลังการสัมผัสรับรู้ (thần thức) ขวัญ (vía) และจิต (phách) ส่วนประกอบเหล่านี้เป็นพลังงานไฟฟ้าชีวภาพของหยินและหยางผสมเข้าด้วยกันกลายเป็นตาข่ายพลังงานที่สามารถแยกหรือขยายพลังงานออกไปให้กว้างขึ้นได้โดยขึ้นอยู่กับสถานะในขณะนั้น หรือสามารถสร้างตาข่ายพลังงานขึ้นมาใหม่ตามธาตุรูปแบบเดิม และยังสามารถกลายสภาพเป็นรูปเป็นร่างเมื่อผ่านช่องคลอดของสตรีเพื่อกำเนิดเป็นมนุษย์อีกครั้ง โดยมีปัจจัยจากสถานะหยินจากผู้เป็นภรรยาและหยางจากผู้เป็นสามีหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน องค์ประกอบทั้งสามส่วนของวิญญาณนี้ถูกจัดเรียงคล้ายวงโคจรของดวงดาว ขวัญประกอบด้วยพลังงานไฟฟ้าชีวภาพของหยินและหยางตั้งอยู่ด้านในวงโคจรของพลังการสัมผัสรับรู้ ขวัญมีคุณสมบัติเป็นอิสระ มันจึงสามารถยืดหยุ่นออกจากส่วนของวิญญาณได้ หรือสามารถทำปฏิกิริยาอย่างง่ายดาย

⁸ Kinh (Kinh) เป็นชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในประเทศเวียดนามจากทั้งหมด 54 ชาติพันธุ์

⁹ บ่อน้ำพุสีทอง (suối vàng) หรือบ่อน้ำพุทั้งเก้า (núi chín suối) ตามความเชื่อและแนวคิดของพุทธศาสนาในเวียดนาม กล่าวว่า บ่อน้ำพุสีทองเป็นสถานที่ไถนรกซึ่งเหล่าวิญญาณอาศัยอยู่ โดยมีทั้งหมด 9 บ่อ

กับคลื่นต่างๆที่อยู่ภายนอกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ส่วนพลังการสัมผัสรับรู้ ประกอบด้วยพลังงานชีวภาพแบบหยางที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเองจนเกิดเป็นตาข่ายพลังงานวงโคจร เมื่อรวมกับพลังงานชีวภาพแบบหยินของขั้วที่อยู่วงโคจรด้านนอกซึ่งเป็นส่วนประกอบที่เป็นตัวนำหลักในการคงอยู่ของวิญญาณ จึงกลายเป็นส่วนสำคัญในการถอดรหัสข้อมูลภายนอกต่างๆที่รับเข้ามา เป็นที่ที่แปรสภาพความคิดและการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าเป็นที่เก็บความทรงจำทั้งหมดและเป็นอิสระแยกจากส่วนขั้วและดวงจิต มันเชื่อมต่อกันอย่างเหนียวแน่นเพื่อสร้างความกลมกลืนในกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ส่วนจิตประกอบด้วยพลังงานชีวภาพแบบหยินรวมกับตาข่ายพลังงานข้างต้น มันมีน้ำหนักมากที่สุดและบันทึกความทรงจำความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคลไว้ได้มากที่สุดเพราะมันทำหน้าที่ปฏิบัติการหลักของระบบทั้งหมดนี้ ความเชื่อเรื่องวิญญาณและจิตเป็นแนวคิดแบบหยินหยางของลัทธิเต๋าของจีน ชาวจีนใช้คำว่าว่า วิญญาณและดวงจิต (hòn và phách) แต่ชาวเวียดนามเรียกว่าวิญญาณและขั้ว (hòn và vía) ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ของเวียดนามก็มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณและขั้วนี้เช่นกัน หากแต่มีความละเอียดอ่อนมากกว่า โดยเชื่อว่าขั้วยังแยกเป็นขั้วดี (vía lành) และขั้วร้าย (vía dữ) กล่าวคือ เมื่อเสียชีวิต ขั้วจะออกจากร่างก่อนวิญญาณ ชาวต๋ย (Tày) และชาวหุ่ง (Nùng) ไม่ได้มีพิธีเรียกวิญญาณกลับมาเหมือนกับพิธีของชาวกิงห์ พวกเขาจะจัดเตรียมเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อเรียกวิญญาณของผู้ตายกลับมา หากทางตะวันตกให้ความสำคัญกับวันเกิด ทางตะวันออกกลับให้ความสำคัญกับวันตาย วันตายเป็นวันที่ถูกระลึกถึงเสมอและให้ความเคารพอย่างมากจากผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งในประเทศเวียดนามก็เช่นกัน

3.2.3 ความเชื่อพื้นบ้านและธรรมเนียมปฏิบัติ

จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา ฝิไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่ใช้แสดงถึงตัวมนุษย์เท่านั้น ในบางครั้งฝิยังหมายถึงสัตว์อีกด้วย ในเวียดนามฝิถูกมองว่ามีลักษณะเป็นสีขาวเงิน เป็นเงาลางคล้ายหมอกขาว ฝิแพ้ยุงเหียงรุงรังเป็นวิญญาณของผู้เสียชีวิต ดังนั้น จึงมีอีกคำเรียกหนึ่งว่า “วิญญาณฝิ” (hòn ma) เป็นการยากที่จะระบุได้ชัดเจนถึงลักษณะรูปร่างของฝิ หากแต่สามารถบอกได้เพียงว่าฝิจะล่องลอยบินว่อนในอากาศ ขาไม่แตะพื้น ไม่มีเงา ลอยไปลอยมาเหมือนสายลมพัดผ่าน ฝิไม่มีร่างอาศัยเหมือนมนุษย์ สังคมของฝิคืออาศัยอยู่ในนรก ที่อยู่ของฝิแต่ละตนคือโลงศพ ตามสำนวนเวียดนามที่กล่าวว่า “ตอนเป็นอยู่บ้าน ตายไปอยู่โลง” ชาวเวียดนามเชื่อว่าฝิจะอาศัยอยู่ในที่มืดและสถานที่ที่ตนเองเคยผูกพันเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ฝิสามารถรับรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิด มีความสามารถในการกลายร่างเป็นมนุษย์ หากแต่วิธีการพูดจาจะคล้ายถูกมนต์สะกด ฝิสามารถทำให้มนุษย์หลงทาง หลอกให้มนุษย์กินดินโดยที่นึกว่าตนเองกำลังกินอาหาร ฝิสามารถสิงอยู่ในสิ่งของต่างๆ ได้ มีฤทธิ์ทำให้ของนั้นเคลื่อนไหว ทำให้เกิดเสียงดัง หรือแม้แต่สามารถเขย่าต้นไม้ใหญ่ ความเชื่อที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ มนุษย์ที่จะสามารถติดต่อสื่อสารกับฝิและวิญญาณได้นั้นย่อมต้องมีดวงผูกกรรมกับจิตวิญญาณ

ของตนก่อนจึงจะสามารถมองเห็นผีหรือจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตสัมผัสพิเศษ เช่น คนทรงเจ้า ไม่ใช่ว่ามนุษย์ทุกคนจะมีจิตสัมผัสพิเศษนี้

ตามความเชื่อพื้นบ้าน ชาวเวียดนามยังมีการสักการะต้นไม้ บ่อน้ำ ก้อนหิน หรือเทพเจ้าต่างๆ เช่น เทพแห่งแม่น้ำ เทพแห่งขุนเขา เทพแห่งดิน รวมทั้งเทพแห่งท้องฟ้า ตามความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณในเวียดนาม ปัจจุบันนี้ความเชื่อนี้เห็นได้ชัดในชนกลุ่มน้อยที่อาศัยบนภูเขาสูงทางภาคเหนือของเวียดนาม เช่น การใส่เครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคล ความเชื่อเรื่องผีสิงร่างคน ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น การเสกของเข้าท้อง หรือผีที่ช่วยฤทธิ์ช่วยรักษาโรค ผียังเป็นปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวันของชาวเวียดนาม เช่น การสาบาน การเล่นของ วิธีกันผี หรือไล่ผีด้วยการหักกิ่งไม้แล้วแขวนไว้มุมประตูบ้านที่มีเด็กทารกเพิ่งคลอดเพื่อกันผีมาขโมย หรือการทำสัญลักษณ์ไว้บนหน้าผากของเด็กทารกเพื่อไม่ให้ผีจากบ้านหลังอื่นมาจับเด็กไป ธรรมเนียมการปักกิ่งไม้ของต้นดาว¹⁰ ในวันขึ้นปีใหม่เวียดนามของทางภาคเหนือและภาคกลางก็เพื่อป้องกันผีร้าย ตำนานการแขวนต้นไม้ชนิดนี้ในวันขึ้นปีใหม่เวียดนามเกิดจากความเชื่อเรื่องความขัดแย้งของผีและมนุษย์ แต่ท้ายที่สุดมนุษย์ก็ได้รับการช่วยเหลือจากพระพุทธเจ้าจนสามารถชนะผีร้ายได้ โดยการไล่ผีไปยังทะเลจีนใต้ ลักษณะของผีในเรื่องนี้ใกล้เคียงกับมนุษย์ที่มีนิสัยโหดร้าย ร่ารวย เห็นแก่ตัว เจ้าเล่ห์ และท้ายที่สุดก็ถูกลงโทษ จากตำนานเรื่องนี้มีผลให้ปัจจุบัน ชาวเวียดนามจะมีธรรมเนียมแขวนต้นดาวไว้หน้าบ้านเพื่อกันผีในวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี

ความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สำคัญของชาวเวียดนามที่เกี่ยวข้องกับผีและวิญญาณก็คือ เมื่อถึงเดือน 7 ตามจันทรคติซึ่งชาวเวียดนามเรียกว่าเป็น “เดือนแห่งวิญญาณ” (tháng cô hồn) เป็นอีกหนึ่งความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดมาอย่างยาวนานจากลัทธิเต๋าของจีน กล่าวกันว่า พญามัจจุราชจะเปิดประตูนรกทุกวันที่ 2 เดือน 7 ตามจันทรคติเพื่อให้เหล่าวิญญาณที่หิวโหยกลับมาয়ังโลกมนุษย์เพื่อรับอาหารที่มนุษย์ทำบุญอุทิศให้ และจะต้องกลับสู่นรกก่อนที่ประตูนรกจะปิดในชั้น 15 ค่ำ พิธีไหว้วิญญาณ (lễ cúng cô hồn) จึงก่อกำเนิดขึ้นมาจากความเชื่อวามมนุษย์ประกอบไปด้วยสองส่วน คือ ร่างกายและวิญญาณ เมื่อเสียชีวิตลง วิญญาณจะยังคงอยู่แต่ก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนเองได้กระทำไว้ครั้งเมื่อยังมีชีวิตอยู่ว่าจะได้ไปเกิดใหม่ในภพภูมิอื่น หรืออาจถูกส่งวิญญาณลงนรกและวนเวียนเรื่อยเปื่อยรบกวมนมนุษย์ พิธีนี้เปรียบเสมือนเป็นการช่วยเหลือวิญญาณที่ตกทุกข์ได้ยากและถือว่าเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเดือน 7 ตามจันทรคติในเวียดนามซึ่งจะจัดพร้อมกับพิธีทำบุญวันแม่ (Lễ Vu Lan) ของทุกปี โดยจะมีขึ้นในระหว่างวันที่ 2 ถึง 15 เดือน 7 ตามจันทรคติ แต่

¹⁰ ต้นดาว (Đào) เป็นต้นไม้ที่มีดอกขนาดเล็กสีชมพู ชาวเวียดนามภาคเหนือและภาคกลางนิยมนำต้นไม้นี้มาประดับตกแต่งในวันขึ้นปีใหม่เวียดนามด้วยความเชื่อเรื่องการป้องกันวิญญาณร้ายและสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง

ชาวเวียดนามส่วนใหญ่เชื่อว่าหากจัดในวันที่ 2 หรือ 16 จะดีที่สุด ธรรมเนียมปฏิบัติในช่วงเวลานี้ ได้แก่ การรับประทานอาหารเช้า การไหว้สักการะยานพาหนะ เข้าวัดทำบุญ ไหว้พระขอพร พุดจาไพอะระกับทุกคน ช่วยเหลือผู้ที่ตกอยู่ในอันตราย สำหรับของเซ่นไหว้ที่นิยม คือ อาหารสีขาว 3 อย่าง ได้แก่ ข้าวสาร ข้าวต้มเกลือ

สำหรับธรรมเนียมต้องห้ามในช่วงเดือนแห่งวิญญาณนี้มักเน้นไปที่เด็กเล็กและผู้ที่ยังอ่อนตลกใจง่าย เช่น การห้ามออกจากบ้านในเวลากลางคืนเนื่องจากถือว่าเป็นช่วงเวลาของวิญญาณ แต่หากมีกิจธุระจำเป็นต้องออกจากบ้านในยามวิกาลจะไม่เรียกชื่อกันเพราะวิญญาณจะจำชื่อผู้นั้นและมาเอาชีวิตได้ งดเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่แขวนโมบายไว้บริเวณหัวเตียงเพราะเชื่อว่าเสียงของโมบายจะดึงดูดวิญญาณเข้ามา ไม่ขับรดในยามวิกาล ไม่ว่ายน้ำเพราะเชื่อว่าผีจะอาศัยในที่มืดและที่เปียกชื้น ห้ามถอนขนขาเพราะเชื่อว่าเส้นขนจะช่วยป้องกันวิญญาณร้าย ห้ามแอบรับประทานของเซ่นไหว้หากยังไม่ได้ขออนุญาตเพราะถือเป็นอาหารของวิญญาณ ห้ามตากเสื้อผ้าในตอนกลางคืนเพราะเชื่อว่าวิญญาณจะมาเยี่ยม ไม่เก็บเงินที่ตกหล่นบนพื้น ไม่แก้มือผู้อื่นให้ตกใจ ไม่นอนตึก ไม่อยู่คนเดียว ไม่อยู่ในที่เป็นมุมหรือตามซอก เช่น ตามมุมห้อง มุมตึก ไม่ถ่ายภาพในตอนกลางคืนเพราะอาจถ่ายภาพติดวิญญาณ ไม่หันปลายรองเท้าไปทางหัวนอนเพราะเชื่อว่าวิญญาณจะหยั่งรู้ว่ามีมนุษย์นอนอยู่และจะมาขนอนด้วย ไม่ปักตะเกียบไว้กลางถ้วยข้าวเพราะเป็นสัญลักษณ์ของการเซ่นไหว้ หากจำเป็นต้องเดินทางไปในสถานที่เปลี่ยว ห้ามหันกลับไปมองข้างหลังเพราะเชื่อว่าวิญญาณอาจกำลังติดตาม หากฝ่าฝืนธรรมเนียมปฏิบัติเหล่านี้ ชาวเวียดนามเชื่อว่าอาจประสบเคราะห์ร้ายจนถึงแก่ชีวิตได้ นอกจากนี้ ชาวเวียดนามต่างพร้อมใจเรียกวินญาณร้ายเหล่านั้นในช่วงเดือนนี้โดยใช้คำอื่นแทน เช่น “พี่น้องที่แสนดี” (ngươi anh em tốt) หรือ “เทพเจ้าประตูหลัง” (thần cửa sau) เพื่อเป็นการเอาใจและให้เกียรติเหล่าวิญญาณไม่ให้มาทำร้ายตนและครอบครัว ปราบฏุกการณ์ที่เกิดขึ้นตามมาจากความเชื่อนี้คือความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง ชาวเวียดนามบางกลุ่มเชื่อว่าวัตถุเหล่านี้สามารถไล่ผีและขจัดความโชคร้ายและสิ่งอัปมงคลต่างๆที่อาจมาเยือนครอบครัวของตน ธุรกิจการซื้อขายวัตถุมงคลจึงเกิดขึ้น เช่น ผงไล่ผี (bột trừ tà) น้ำขจัดความโชคร้าย (nước tẩy uế) กำไลกันผี (vòng dâu tằm) ต้นไม้ไล่ผี (cây trừ tà) เป็นต้น

ภาพที่ 1 กำไลกันผี (vòng dâu tằm)

ภาพที่ 2 ผงไล่ผี (bột trừ tà)

ภาพที่ 3 น้ำจัดความโศคร้าย (nước tẩy uế)

เงวียน กุง ห่า (Nguyễn Cung Hà) นักภูมิพยากรณ์จากสถาบันวิจัยและประยุกต์พลังงานมนุษย์ กล่าวถึงวัตถุมงคลต่างๆ เหล่านี้ที่ชาวเวียดนามเชื่อว่าสามารถใช้ป้องกันและไล่ผีได้ว่าเป็นวัตถุที่ต้องผ่าน พิธีกรรมจากผู้เชี่ยวชาญและต้องเป็นนักบวชชั้นสูงจึงสามารถใช้วัตถุมงคลนั้นได้ มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถ ประกอบพิธีนี้ได้ วัตถุดิบของวัตถุมงคลเหล่านี้ตามคำโฆษณาเป็นไปเพื่อการขายเท่านั้นและสามารถก่อให้เกิด ผลเสียกับร่างกายได้ เช่น หากน้ำไม่สะอาดย่อมก่อให้เกิดโรคได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ศาสตราจารย์โง่ ตัก ถึง (Ngô Đức Thịnh) ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและอนุรักษ์วัฒนธรรมความเชื่อพื้นบ้าน

เวียดนามที่มีความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีและพิธีกรรมไล่ผี ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นจากนักภูมิพยากรณ์และผู้มีคาถาอาคมไล่ผี วัตถุประสงค์ต่างๆ ในปัจจุบันนี้ไม่มีอยู่ในความเชื่อของชาวเวียดนามแต่อย่างใด

3.2.4 ผีและวิญญาณผ่านสำนวน สุภาษิต และคำพังเพย

เช่นเดียวกับเรื่องราวในวรรณคดีของประเทศต่างๆ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ของผี องค์ประกอบของผี ลักษณะของผี ภาพลักษณ์ของผี ต่างก็มีปรากฏแพร่หลายในวรรณคดีเวียดนามตั้งแต่ในนิทาน ตำนาน พงศาวดาร คำสุภาษิต คำพังเพย บทกลอน ไปจนถึงวรรณกรรมที่มีมามากกว่าพันปี โดยผีมักปรากฏและถูกกำหนดในเชิงสัญลักษณ์ทางความคิดของผู้อ่านและผู้ฟัง ในประชุมตำนานพื้นบ้านเวียดนาม “Linh Nam Chich” ซึ่งเป็นตำราเก่าแก่ที่รวบรวมตำนานพื้นบ้านต่างๆ ของเวียดนามไว้ตั้งแต่ปลายรัชสมัยของกษัตริย์เจิ่น (Trần) ในตำนานเรื่อง “ลูกมังกรหลานนางฟ้า” ซึ่งเป็นตำนานเก่าแก่ของเวียดนามกล่าวถึงก่อนที่หลาก ลีอง กวน จะพบกับเอิว เกอ ได้ช่วยชาวบ้านปราบปีศาจทะเล (Ngu Tinh) ปีศาจต้นไม้ (Moc Tinh) ปีศาจแม่น้ำ (Hô Tinh) นอกจากนั้นในตำนานเรื่อง “มังกรทอง” (Rùa Vàng) ได้บันทึกภาพลักษณ์ของเทพกิม กวี (Kim Quy) ที่ปราบปีศาจไก่อ่ (Gà Tinh) อีกด้วย ใน “คลังนิทานเวียดนาม” ของเงวียน ต่ง จี (Nguyễn Đông Chi) ก็ปรากฏเรื่องราวของผีในตอนี่ 9 เรื่อง “คนแต่งงานกับผี” (Nguôi cưới ma) และตอนที่ 4 “ความรักกับหน้าที่” (Tinh yêu và nghĩa vụ) จากทั้งหมด 10 ตอนเพื่อกล่าวถึงเทพเจ้า ภูตผี และเวทมนตร์ ส่วนในตอนอื่นๆ ผีก็ยังคงปรากฏให้เห็นอีกด้วย เช่นในเรื่อง “หนูผี” (Tinh con chuột) อีกทั้งยังการกล่าวถึงหมอผีและการร้ายอาคมในเรื่องตลกพื้นบ้านของเวียดนาม เล่าว่ามีหมอผีผู้หนึ่งต้องเดินทางไปปราบผีที่หมู่บ้านอื่น ในระหว่างเดินทางกลับ ถูกภรรยาปลอมตัวเป็นผีมาหลอก หมอผีผู้นั้นจึงไปรยข้าวสารเสกและวิ่งหนีพร้อมทั้งรำยมนต์คาถา “อ๋ม บา ลา อ๋ม บา ลา ผีไล่คน”

คำที่เกี่ยวข้องกับผีและวิญญาณปรากฏในสำนวน สุภาษิต และคำพังเพยของเวียดนามอย่างแพร่หลาย เช่น “Bán như ma lem” ใช้เปรียบเปรยถึงผู้ที่ซึ่เกียจوابน้ำว่าสกปรกเหมือนผี “Xấu như ma lem” ใช้เปรียบเปรยผู้ที่มีหน้าตาอัปลักษณ์ว่าซึ่เห่เหมือนผี “Đầu tóc, quần áo như ma lên” ใช้เปรียบเปรยผู้ที่แต่งตัวไม่เรียบร้อยผมเพ้ายุ่งเหยิงว่าเหมือนผี เมื่อมีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตลงและต้องมีการจัดงานศพซึ่งมักจะเป็นช่วงเวลาที่ยุ่งวุ่นวายและอาจก่อให้เกิดการขาดความเอาใจใส่แขกเหรื่อที่มาร่วมงานได้จึงมีคำสุภาษิตกล่าวว่า “ผีบ่นให้อึมสู้” (ma chề cưới trách) เนื่องจากเจ้าภาพไม่สามารถทำให้ถูกใจแขกทุกคนได้ ชาวเวียดนามมักจะนำเรื่องการจัดงานศพของครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยมาเปรียบเทียบกับอีกในคำพังเพยว่า “กินข้าวไม่มีผักเหมือนงานศพบ้านเศรษฐีที่ไร้บทเพลง” (ăn cơm không rau như đám ma nhà giàu khon

nhac) หรือ “ผีเก่าข่มผีใหม่” (Ma cũ ăn hiệp ma mới) ก็เป็นอีกหนึ่งคำพังเพยเวียดนามที่สื่อความหมายถึงธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างผีและมนุษย์ด้วยกัน ผู้ที่เพิ่งเสียชีวิตจะเรียกว่า ผีใหม่ (ma mới) ครอบครัวยุติธรรมเตรียมถ้วยข้าวพร้อมทั้งตะเกียบหนึ่งคู่ไว้สองชุด ชาวเวียดนามเชื่อว่าเพื่อให้ผีใหม่ซึ่งเป็นสมาชิกของครอบครัวนั้นทานข้าวได้ทันผีเก่า (ma cũ) เมื่อมีการแห่ขบวนศพ (di quan) จะมีพิธีโปรยกระดาษเงินกระดาษทอง (tục rải vàng mã) เพื่ออุทิศให้ผีเก่านำไปใช้สอยโดยไม่ต้องมาแย่งในส่วนของผีใหม่ ความหมายของคำพังเพยนี้ยังใช้เพื่อแสดงถึงการเข้าสังคมใหม่หรือในที่ทำงานใหม่ในประโยคที่ว่า “คนเก่าข่มคนใหม่” (nguõ cũ ăn hiệp nguõ mới) ซึ่งใกล้เคียงกับระบบรุ่นพี่รุ่นน้องหรือผู้ที่มาก่อนกับผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ในสถานศึกษาและสถานที่ทำงาน ชาวเวียดนามยังมีการเปรียบเทียบความชุกชนระหว่างมนุษย์กับภูตผีในสำนวนว่า “วิญญาณอันดับหนึ่ง ผีอันดับสอง ลูกศิษย์อันดับสาม” (Nhất quỷ, nhì ma, thứ ba học trò) ที่สะท้อนความเชื่อของชาวเวียดนามว่าภูตผีปีศาจมีความชุกชน ก่อทวน และตื้อร้นมากกว่าลูกศิษย์ซึ่งเป็นมนุษย์เสียอีก และผียังเป็นคำที่ถูกนำมาใช้ในพิธีฝังศพของผู้ตาย (Lễ chôn cát) และในงานศพ (đám ma) หรือคำว่า ma chay ใช้แทนพิธีฝังศพและไหว้ศพผู้ตาย นอกจากนี้ ผียังถูกนำมาใช้ในประโยคปฏิเสธ เช่น “อยู่นั้นจะมีผีชักตอนที่ไหน” (Ở đấy có ma nào đâu) แทนการยั่วว่าไม่มีใครชักคนเลย “ผีตนไหนจะรู้” (Chả ma nào biết) เพื่อยั่วว่าไม่มีใครรู้ได้ “พูดอย่างนั้นมีแต่ผีที่เชื่อ” (Nói thế có ma nó tin) เพื่อบอกว่าไม่มีใครเชื่อชักคน เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าผีได้อยู่ในทุกบาททั้งแง่ดีและแง่ร้ายในความคิดของชาวเวียดนาม ส่วนปีศาจปรากฏอยู่ในสำนวน muu thán chước quỷ และ muu mô quỷ quyết ซึ่งต่างก็หมายถึง ความเล่ห์กลของปีศาจ ดังนั้นชาวเวียดนามจึงนำคำว่าปีศาจมาใช้แทนความหมายของคนที่มีนิสัยเจ้าเล่ห์ แสนซน ตื้อร้น หรือน่ารังเกียจได้อีกด้วย ปีศาจในความคิดของชาวเวียดนามจึงเป็นคนละส่วนกับผีซึ่งไม่ทำให้มนุษย์เกิดความหวาดกลัวได้มากเท่าผี

บทที่ 4

ความเชื่อและการนับถือผีในสังคมเวียดนามยุคปัจจุบัน

เวียดนามมีประชากร 97 ล้านคน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธประมาณเกือบร้อยละ 90 หรือราว 87 ล้านคน นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกประมาณร้อยละ 10 หรือราว 9 ล้านคน ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาและลัทธิอื่นๆ อีกราวร้อยละ 1-2 เนื่องจากรัฐธรรมนูญของเวียดนามปัจจุบันไม่มีการระบุศาสนาประจำชาติ หากแต่บัญญัติให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา ทำให้ชาวเวียดนามมีการนับถือทั้งศาสนาหลักคือ พุทธ คริสต์ ลัทธิสำคัญแบบจีนคือ เต๋า ขงจื้อ และรับเอาประเพณีการเซ่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพชนที่ได้รับจากจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเวียดนาม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ในเวียดนามอีกจำนวนมากที่เคารพบูชาเทพเจ้า ภูตผี และวิญญาณบรรพชน เช่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ (Tai Dam) ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งในประเทศไทย ที่ยังคงความเชื่อของพวกเขาที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ

หากมองย้อนกลับไปคริสต์ศาสนาและวิถีคิดแบบเต๋าและขงจื้อของจีนซึ่งปกครองเวียดนามกว่าพันปี รวมกับศาสนาผีที่เป็นแก่นแกนยังคงอยู่ ตกตะกอนเป็นธรรมเนียมหลังความตายที่ครอบคลุมความคิดด้วยระเบียบสังคมว่าด้วยความกตัญญูในบรรพชน ในช่วงที่ประเทศเวียดนามอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศจีน รูปแบบและวิถีชีวิตและแนวคิดของชาวเวียดนามได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนเป็นอย่างมาก แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ชาวเวียดนามก็ยังคงมีรูปแบบและพิธีปฏิบัติและความเชื่อตามแบบชาวจีนที่ว่าผีไม่มีเงาและไม่มีเงาสะท้อนในกระจก ผีมักกลัวแสงสว่าง พระ นักบวช หรือหมอผี ดังนั้น เราจึงพบชาวเวียดนามบางส่วนพกเครื่องรางของขลังติดตัวหรือมีติดไว้ในบ้านเพื่อป้องกันผี เช่น ผ้ายันต์ ไม้กางเขน เลือดสุนัข หัวกระเทียม หัวหอม ปูนขาว ต้นแบล็คเบอร์รี่ ต้นกระบองเพชร เป็นต้น รวมไปถึงวัฒนธรรมพื้นฐานของเวียดนาม กล่าวว่าการตายคือการที่ร่างกายแปรสภาพไปเป็นสสารซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของลัทธิฮินหยาง วิญญาณเดินทางจากโลกมนุษย์ไปสู่โลกวิญญาณซึ่งนั่นคือโลกหนึ่ง เมื่อเสียชีวิต วิญญาณจะได้กลับไปอยู่กับวิญญาณบรรพบุรุษของตนเองที่บ่อน้ำพุสีทอง ถึงแม้ว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะเดินทางไปสู่อีกโลกหนึ่งแล้วแต่ก็ยังควรวนเวียนคอยดูแลคุ้มครองลูกหลาน นั่นจึงกลายเป็นความเชื่อเรื่องพิธีไหว้บรรพบุรุษ โดยความเชื่อเรื่องนี้ประเทศเวียดนามเสมือนเป็นอีกหนึ่งศาสนาที่ส่งผลมายังสังคมในปัจจุบันให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผีและการนับถือผียังคงอยู่ในสังคมเวียดนาม แม้ว่าบางครอบครัวจะไม่เชื่อเรื่องผีหรือเทพเจ้า หากแต่ทุกครัวเรือนจะมีโต๊ะไหว้บรรพบุรุษตั้งไว้ในบ้าน

ปัจจุบันผู้คนบางส่วนเชื่อเรื่องผีและยืนยันว่าตนเองเคยมีประสบการณ์เคยเผชิญหน้ากับผี แต่ก็ยังมีชาวเวียดนามอีกเป็นจำนวนมากที่ปฏิเสธความเชื่อเหล่านี้และกล่าวหาบุคคลที่เชื่อในเรื่องลี้ลับนี้ว่าเป็นกลุ่มคน

ที่มง่ายและขาดสติไตร่ตรอง เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลหรือหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ใดที่ยืนยันได้ว่ามีผีอยู่จริง
อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ก็ยังคงไม่มีข้อพิสูจน์หรือสามารถพิสูจน์ได้อย่างสมบูรณ์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีนี้ โดย
เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของแต่ละบุคคล แตกต่างกันไปตามปัจจัยเรื่องเพศ อายุ ศาสนา และเชื้อชาติ
หากแต่มองภาพรวมในเวียดนามแล้วอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มสตรี เด็กเล็ก และคนชราที่อาศัยอยู่ในชนบทที่
ห่างไกลมักจะมี ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีและวิญญาณมากกว่ากลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

ผีและวิญญาณเป็นคำที่พบแพร่หลายอยู่ในภาษาของชาติพันธุ์มากมายบนโลกใบนี้ รวมทั้งในประเทศเวียดนามด้วย ภูตผีปีศาจไม่เพียงแต่ปรากฏอยู่ในคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ บทกวี สำนวนสุภาษิต คำพังเพย และวรรณคดี แต่ผียังมีบทบาทสำคัญอยู่ในธรรมเนียมปฏิบัติมากมายของชาวเวียดนาม

วัฒนธรรมความเชื่อและการนับถือผีในสังคมเวียดนามนั้นมีรากฐานมาตั้งแต่ชาวเวียดนามก่อร่างสร้างประเทศซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “อาณาจักรวันลาง” เมื่อ 2336 ปีก่อนพุทธศักราช ซึ่งมาจากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาว่าชาวเวียดนามเป็นลูกมังกรหลานนางฟ้า “เทพธิดาเอิว เกอกับหลากหลงเกวิน” ชาวเวียดนามจึงมีความนับถือและเคารพบูชาเทพธิดาเอิวเกอกับเทพมังกรหลากหลงเกวิน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถบันดาลให้ประสบความสุขหรือความทุกข์ได้ และต่อมาเมื่อจีนเข้ามาปกครองเวียดนาม ได้นำลัทธิขงจื้อกับลัทธิการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษตามธรรมเนียมจีนเข้ามาเผยแพร่ จึงทำให้ชาวเวียดนามรับเอาประเพณีการเซ่นไหว้วิญญาณเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและนับถือลัทธิเต๋าและศาสนาพุทธนิกายมหายาน แต่ก็ยังมีอีกมากมายที่ยังคงเคารพบูชาเทพเจ้าตามความเชื่อถือมาแต่ครั้งโบราณกาล

นอกจากนี้ชาวเวียดนามมีความเชื่อเกี่ยวกับคนที่สามารถแบ่งได้เป็นสองส่วนคือ “ร่างกาย” และ “จิตใจ” สิ่งที่เราเรียกว่าจิตใจนี้ก็สามารถแยกได้อีกเป็นสองส่วนคือโฮ่น (Hồn = วิญญาณ) กับ เวีย (Vía = ขวัญ) ทั้ง Hồn และ Vía นั้นคนสมัยโบราณได้อธิบายถึงความสัมพันธ์กับร่างกาย ว่าเมื่อสิ้นลมหายใจ Vía จะลอยหายไปกับดิน ส่วน Hồn นั้นยังเหลืออยู่และจะกลับไปยังต้นธารที่กำเนิดในอีกโลกหนึ่งด้วยเรือที่ถูกสร้างจำลองติดไปกับศพรวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ จากความเชื่อนี้เองทำให้เชื่อว่าคนที่ตายแล้วไม่ได้ไปไหนแต่ไปอยู่อีกโลกฝั่งหนึ่งที่ยังรับรู้ได้

ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณรวมถึงการนับถือผีได้ถูกแทรกซึมอยู่ในทุกบริบท แนวคิด วิถีชีวิต ธรรมเนียมปฏิบัติ และพิธีกรรมต่างๆ อย่างมากมาย ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้ในสังคมเวียดนามได้สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์และผีจำอยู่ร่วมกันโดยสันติจนกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบสังคมเวียดนามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผีและวิญญาณได้กลายเป็นอีกหนึ่งความเชื่อสำคัญที่ทำให้ชาวเวียดนามตระหนักถึงคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันก่อนที่จะเข้าสู่ชีวิตหลังความตายซึ่งเป็นอีกโลกหนึ่งที่ทุกคนจะต้องไปเยือนในท้ายที่สุดของชีวิตและนี่เองเป็นพื้นฐานในการเคารพคนที่ตายแล้วและกลายเป็นพื้นฐานของความเชื่อและการบูชาเคารพบรรพบุรุษสืบมาด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารตีพิมพ์ภาษาไทย

- กาญจนพงศ์ รินสินธุ์. (2016). **ความเชื่อในผีสง่างวิญญาณในอาเซียน**. เข้าถึงเมื่อ 8 ตุลาคม 2021. เข้าถึงได้จาก <https://aseanpedia.wu.ac.th/site/readencyclopedia?id=128>
- โจเซฟ บัตตินเจอร์. (1979). **ประวัติศาสตร์การเมืองเวียดนาม**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม, สิริวงษ์ หงส์สุวรรณค์ และอภิรักษ์ สงเคราะห์. (2013). **เรื่องผีในอีสาน: ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย และเวียดนามที่อาศัยอยู่ในบริเวณอีสานใต้ของประเทศไทย**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- พรเพ็ญ อ้นตระกูล. (2007). **มังกรเหิรฟ้า : เวียดนาม อดีตและปัจจุบัน**. นครปฐม: BVS Service and Supply.
- ภัทรลดา ทองเถาว์ และสุวัฒนา เลี่ยมประวัติ. (2020). “บทบาทของความเชื่อเรื่องผีต่อสังคมอีสาน : กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี The Roles of Beliefs about the Spirit to Isan Society: A Case Study of Ubonratchatani.” **ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต** ปีที่ 15, 2 (มกราคม-มิถุนายน): 221-236.
- ภัสธิดา บุญขวลิต และเล ธิ เหวียด ท่า. (2015). “ชีวิตหลังความตายและเดือนแห่งวิญญาณร้ายในเวียดนาม.” **ภาษาและหนังสือ** ปีที่ 46 : 9-31.
- มนสิการ เองสุวรรณ. (2014). “การศึกษาระบบคำเรียกผีและมโนทัศน์เรื่องผีในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวบรรพชนชาติพันธุ์.” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- เมธัส ศิริวัฒน์. (2020). “ความเชื่อเหนือธรรมชาติในภาษาเวียดนาม Supernatural Beliefs in Vietnamese Language.” **มังรายสาร สถาบันภาษาและวัฒนธรรมนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่** ปีที่ 8. 1 (มกราคม - มิถุนายน): 29-41.
- ศิลป์ชัย เชาว์เจริญรัตน์. (2016). **ศาสนาผี**. เข้าถึงเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2022. เข้าถึงได้จาก http://sinchaichao.blogspot.com/2015/06/blog-post_4.html
- สุมิตร ปิติพัฒน์. (2002). **ศาสนาความเชื่อโศกในสิบสองจุไท สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์.

- เหวียน ถิแทง ถวี และกาญจนา วิชญาปกรณ. (2018). “วิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเวียดนาม
An Analysis of Beliefs in Vietnamese Folktales.” **มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม** ปีที่ 12, 1 (มกราคม-มิถุนายน): 99-114.
- เหวียน, คักเวียน, บรรณาธิการโดย เหวียน, จีธง. แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร. 2552. เวียดนาม ประวัติศาสตร์ฉบับ
พิสดาร (Vietnam A Long History). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์.
- องค์ บรรจุน. (2015). “เทศกาลวูลานของเวียดนาม : จิตวิญญาณบรรพชนในพิธีกรรมร่วมสมัย,”
ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 36 ฉบับที่ 3 (มกราคม), 26-32.
- Bá Thi. (2020). การปฏิบัติความเลื่อมใสบูชาเจ้าแม่-มรดกวัฒนธรรมนามธรรมของชาวเวียดนามใน
ทั่วประเทศ. เข้าถึงเมื่อ 8 ตุลาคม 2021. เข้าถึงได้จาก <https://vovworld.vn/th-TH-875724.vov>
- Joy. (2014). **ความเชื่อในเวียดนาม**. เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2021. เข้าถึงได้จาก
http://ghostaec.blogspot.com/2014/08/blog-post_6.html
- NovaBizz. (2018). **ความหมายของความเชื่อ**. เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2021. เข้าถึงได้จาก
<https://www.novabizz.com/NovaAce/Intelligence/Beliefs.htm>